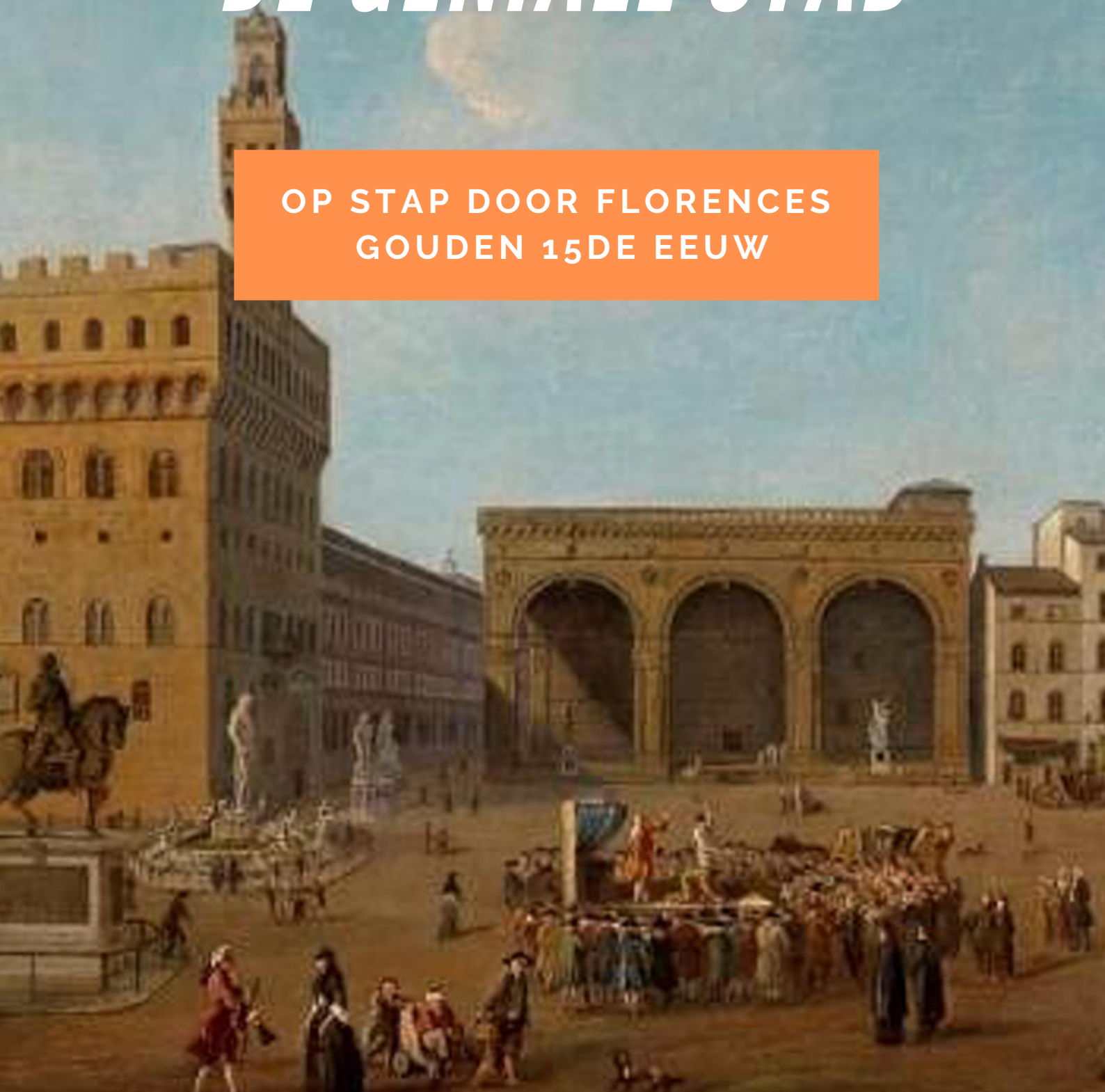

STADSWANDELING FLORENCE *DE GENIALE STAD*

OP STAP DOOR FLORENCES
GOUDEN 15DE EEUW

Stadswandeling Florence

De geniale stad

Op stap door Florences gouden 15de eeuw

© Koen De Vos

Inleiding

Welkom bij deze stadswandeling, een inspirerende rondleiding doorheen Florence gebaseerd op het boek *De geniale stad*.

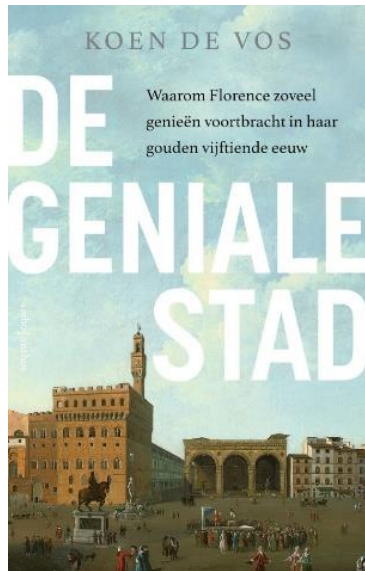
Wat mag je verwachten van de wandeling? Wel, je zult 16 bijzondere locaties ontdekken, een mix van beroemde monumenten en iets minder bekende parels uit Florences gouden 15de eeuw. De wetenswaardigheden en verhalen over deze locaties zullen je een inkijk geven in het leven in renaissance Florence, en je helpen begrijpen hoe deze fascinerende stad in amper honderd jaar zo veel wereldberoemde kunstenaars en geleerden kon voortbrengen, zoals Leonardo da Vinci, Michelangelo, Botticelli, Machiavelli, Brunelleschi en vele anderen.

De wandeling is ongeveer acht kilometer lang. Als je 's ochtends vroeg op pad gaat, stevig doorwandelt en je je alleen op de wandeling concentreert, ben je in twee uur klaar. Maar ik neem aan dat dit niet je doel is. Dus, neem gerust je tijd en maak er een daguitstap van met enkele tussenstops voor een snelle espresso, een langzame ribollita of, voor wie avontuurlijker is ingesteld, een broodje lampredotto met een stevig Chianti-wijntje.

Hieronder vind je de route en alle tussenstops met een korte uitleg over wat er bij de verschillende bezienswaardigheden te beleven valt. De uitgebreide informatie over de te volgen weg en de bezienswaardigheden begint vanaf pagina 9.

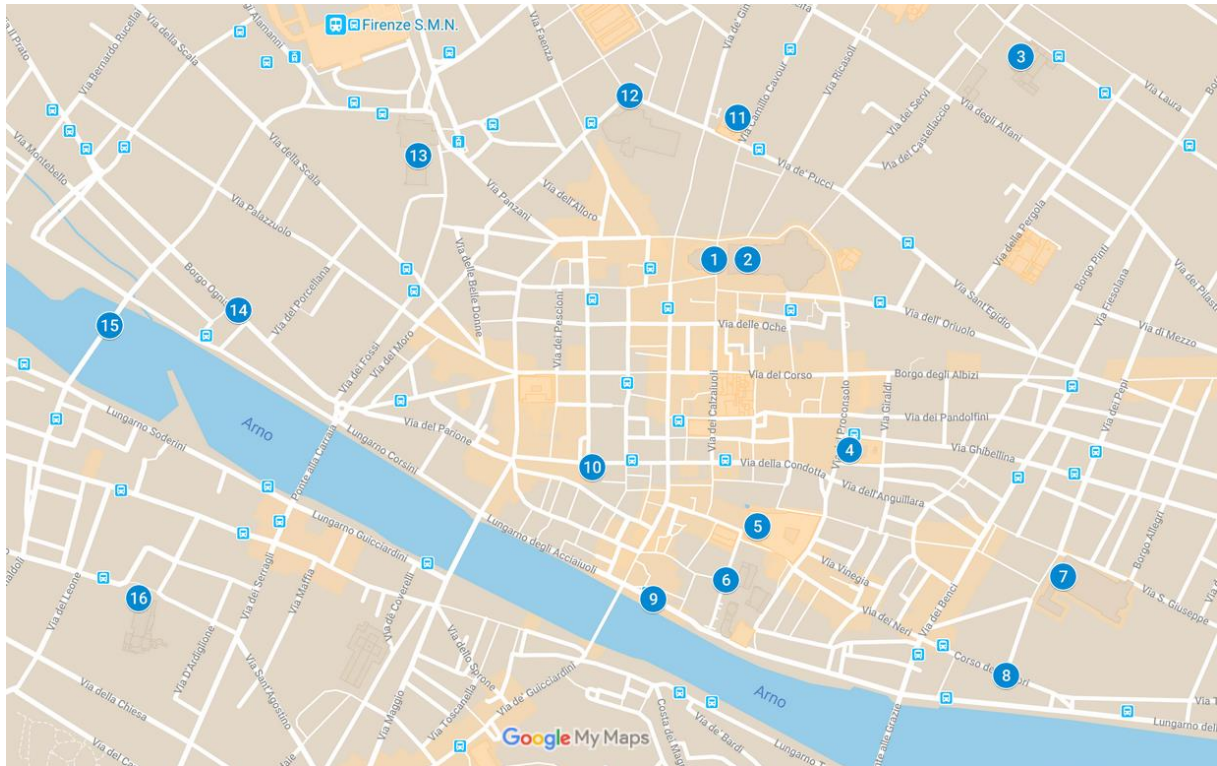
Per tussenstop mag je rekenen op 3 tot 5 minuten leestijd.

Deze stadswandeling is geïnspireerd op het boek [*De geniale stad*](#) van Koen De Vos.

Route stadswandeling Florence

Bekijk je deze wandeling met je tablet of smartphone en heb je toegang tot het internet? Klik op onderstaande kaarten en links en je wordt doorgestuurd naar Google Maps.

[Overzicht 16 tussenstops](#)

[Route deel 1](#)

[Route deel 2](#)

Overzicht bezienswaardigheden

Hier vind je een korte samenvatting over de verschillende bezienswaardigheden. Voor uitgebreide informatie over de te volgen route en verhalen over de bezienswaardigheden verwijzen we je naar de aparte pagina's per tussenstop.

1 Paradijspooten

Piazza di San Giovanni

Lorenzo Ghiberti's levenswerk, de Porta del Paradiso (Paradijspoort), is een van de drie portalen van het Baptisterium San Giovanni. Het zijn de blinkende gouden deuren recht tegenover de ingang van de dom van Florence, waarover Michelangelo zei dat ze even mooi waren als de poorten van het paradijs.

Lorenzo Ghiberti kreeg de opdracht voor de decoratie van deze portalen na een prestigieuze kunstwedstrijd waaraan onder meer Filippo Brunelleschi had deelgenomen.

2 Koepel van de dom van Florence

Piazza del Duomo

In 1418 stonden Ghiberti en Brunelleschi opnieuw tegenover elkaar, nu om te bepalen wie de koepel van de kathedraal mocht bouwen. Deze keer won Brunelleschi. Nadat hij tal van schijnbaar onoverbrugbare obstakels had overwonnen, werd de kathedraal met haar imposante koepel in 1436 officieel ingehuldigd. De koepel van de Duomo Santa Maria del Fiore is nog steeds de grootste in steen gebouwde koepel ter wereld.

3 Ospedale degli Innocenti - Vondelingenklooster

Piazza della Santissima Annunziata

Met dit gebouw introduceerde Filippo Brunelleschi een nieuwe stijl in de architectuur waarmee hij, opgeleid als goudsmid, de eerste renaissancearchitect werd en de grondlegger van een nieuwe richting die de toon zou zetten in de westerse architectuur tot het einde van de 19de eeuw.

4 Donatello, David (in het Bargello)

Via del Proconsolo, 4

Het meest lugubere gebouw in Florence herbergt tegenwoordig de grootste collectie renaissancebeeldhouwwerken op aarde. Een van de meest opmerkelijke stukken uit de collectie is Donatello's *David*, om verschillende redenen een revolutionair kunstwerk. Cosimo de' Medici's openlijke steun aan dit werk wijzen erop dat hij meermaals zijn nek uitstak voor vernieuwende, complexe en provocatieve kunst.

5 Palazzo Vecchio (of Palazzo della Signoria)

Piazza della Signoria

Palazzo Vecchio is een van de meest iconische stadhuizen ter wereld en het symbool van een van de meest bizarre democratische systemen die het Westen gekend heeft. Waarom installeerden de Florentijnen zo'n systeem? Omdat ze koste wat het kost wilden vermijden dat één man of één familie de macht zou kunnen grijpen en de bevolking tiranniseren.

6 Illustere Florentijnen

Piazzale degli Uffizi

Een ode aan het Florentijnse genie in de vorm van achtentwintig beeldhouwwerken van Florentijnse helden. Des te indrukwekkender als je beseft dat er nog vele grote kunstenaars ontbreken in de reeks.

7 Santa Croce

Piazza di Santa Croce, 16

Op het plein voor Santa Croce werden regelmatig feestelijkheden georganiseerd zoals calcio storico, een oude Florentijnse versie van voetbal. De kerk zelf, gebouwd door de nederige, sobere en in armoede levende franciscanen, is vreemd genoeg een van de rijkst gedecoreerde in heel Florence en de begraafplaats van tal van bekende Florentijnen zoals Machiavelli, Michelangelo, Galileo Galilei en Gioachino Rossini.

8 Wijk van de ververs

Corso dei Tintori, 21

De textielindustrie was het fundament van de Florentijnse economie. Dat is goed te merken aan de straatnamen in deze wijk: Corso dei Tintori (ververs), Via dei Vagellai (ketels), Via dei Saponai (inzepers). Florentijns textiel was het beste van Europa en overal gewild vanwege haar rijke diepe kleuren. De grondstoffen voor haar verfindustrie voerden de Florentijnen in vanuit het Middellandse Zeegebied, het Nabije en Verre Oosten en Afrika.

9 Corridoio Vasariano

Lungarno Anna Maria Luisa De' Medici, 8

De één kilometer lange corridor werd gebouwd door de 16de-eeuwse kunstenaar-architect Giorgio Vasari, die echter vooral bekend is geworden door zijn boek *Vite*, een collectie essays en biografieën van maar liefst 250 Italiaanse kunstenaars. Dit werk, beschouwd als het allereerste werk uit de kunstgeschiedenis, heeft als geen ander het idee van Florence als bakermat van de renaissance verspreid.

10 Palazzo Davanzati

Via Porta Rossa, 13 (Piazza dei Davanzati)

Op weg naar Palazzo Medici-Riccardi houden we even halt bij een laatmiddeleeuwse familiewoning. Het huis ziet er van buiten nog primitief en middeleeuws uit, maar binnenin merk je dat de Florentijnen in de 14de en 15de eeuw al behoorlijk gesteld waren op wooncomfort, luxe en alles wat het leven net iets aangenamer maakt.

11 Palazzo Medici-Riccardi - Cappella dei Magi

Via Camillo Cavour, 3

Dit is het woonhuis en hoofdzetel van de beruchte Medici-clan. De parel van dit gebouw bevindt zich binnenin: de Cappella dei Magi. De muren van deze kleine huiskapel lieten de Medici in 1459-1460 beschilderen door de Florentijnse frescoschilder Benozzo Gozzoli. Voor de Medici was de kapel een propagandamiddel om hun machtspositie te versterken, een statussymbool dat de sociale positie van Cosimo in de maatschappij veruitwendigde.

12 San Lorenzo

Piazza di San Lorenzo

De San Lorenzo-basiliek is de familiekerk van de Medici, duidelijk te zien aan de talrijke Medici- wapenschilden in en rondom de kerk: 5, 6, 7 of 8 ballen op een goudgele achtergrond. San Lorenzo herbergt talloze cultuurhistorische schatten, zoals de door Brunelleschi ontworpen Sagrestia Vecchia, en de door Michelangelo ontworpen Medici-kapellen en Biblioteca Medicea Laurenziana.

13 Santa Maria Novella

Piazza di Santa Maria Novella, 18

De magnifieke voorgevel van deze kerk is een meesterwerk van Leon Battista Alberti, het prototype van de uomo universale en in die hoedanigheid het grote voorbeeld van Leonardo da Vinci. Binnen in de kerk bevindt zich de *Trinità* (*Heilige Drie-eenheid*) van Masaccio, geschilderd tussen 1425 en 1428. Een mijlpaal in de westerse kunstgeschiedenis, want Masaccio paste als eerste de wiskundige wetten van het perspectief toe op een schilderwerk.

14 Ognissanti

Borgo Ognissanti, 42

Je kunt hier enkele opmerkelijke fresco's bewonderen: *De heilige Augustinus* (1480) van Botticelli, Domenico Ghirlandaio's *De heilige Hiëronymus* (1480) en, in de refter, *Het laatste avondmaal* (1480) van Ghirlandaio. Zoals je zult merken, is dit laatste schilderij een grote inspiratiebron geweest voor Da Vinci's *Laatste avondmaal*. Botticelli ligt in deze kerk begraven, mogelijk aan de voeten van zijn muze (en minnares?) Simonetta Vespucci, die hij vereeuwigde in zijn wereldberoemde *Geboorte van Venus*.

15 Ponte Amerigo Vespucci

Ponte Amerigo Vespucci

Geen bijzonder mooie brug, maar wel een fijne plek om de skyline van Florence te bewonderen en even terug te denken aan Amerigo Vespucci, de ontdekkingsreiziger wiens naam door een samenloop van omstandigheden waarschijnlijk veel langer zal voortleven dan die van bijvoorbeeld Da Vinci of Michelangelo.

16 Brancacci-kapel (in Santa Maria del Carmine)

Piazza del Carmine, 14

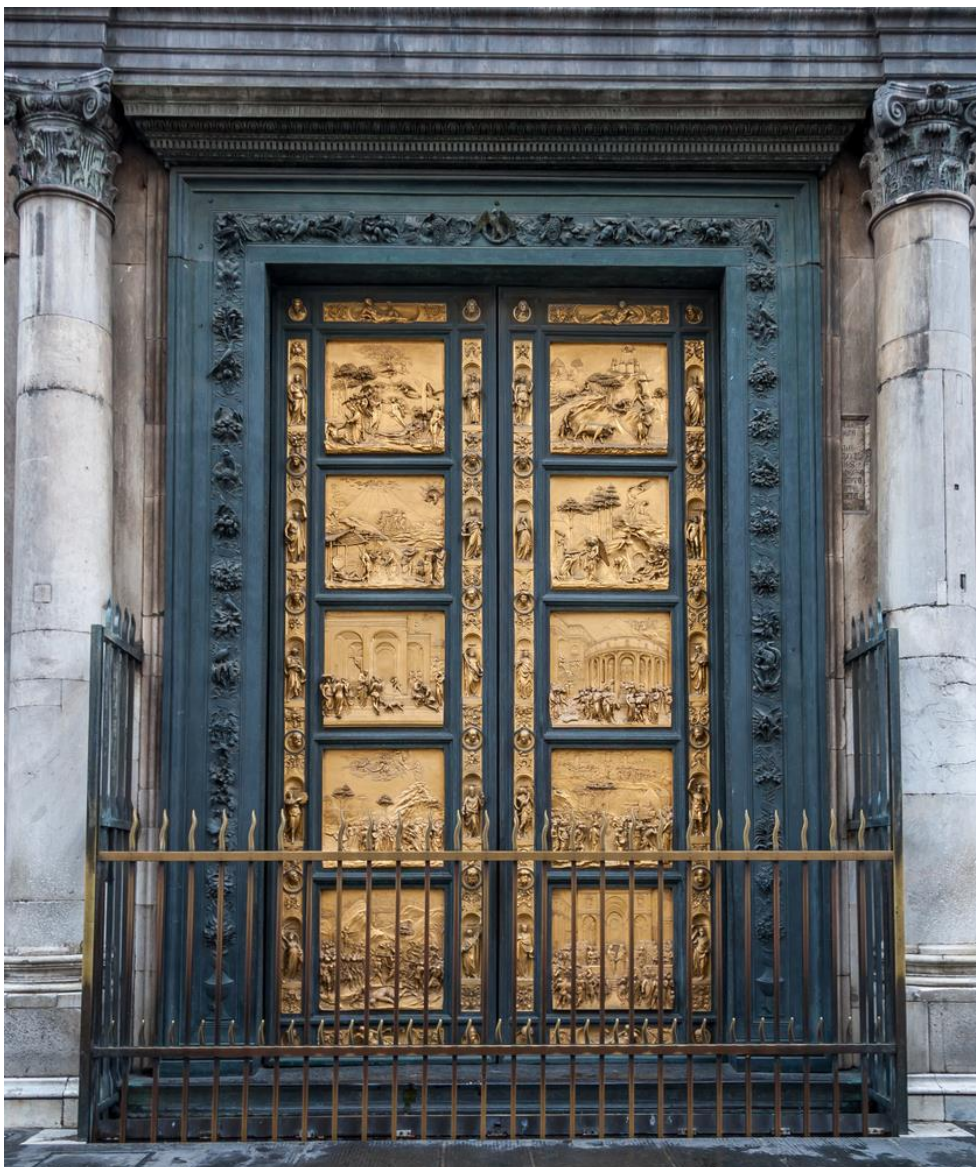
Aan de overkant van de Arno, achter een onafgewerkte en onopvallende kerkgevel, bevindt zich een van de artistieke hoogtepunten van Florence: de Brancacci-kapel. Deze Sixtijnse Kapel van de vroegrenaissance, zoals ze wel eens wordt genoemd, bevat fresco's van Masolino, Filippino Lippi en Masaccio. Die laatste is een van de grote voorbeelden voor Da Vinci, Michelangelo en vele andere kunstenaars.

1 Paradijspoorten

Piazza di San Giovanni

Begin bij Piazza di San Giovanni, tussen de hoofdingang van de kathedraal en de doopkapel.

[Bekijk in Google Maps.](#)

Lorenzo Ghiberti, oostportaal van het Baptisterium San Giovanni

Dit is onze eerste stop, de Paradijspoort op Piazza San Giovanni.

Wandel eerst even rond de doopkapel. Je zult zien dat dit gebouw drie portalen heeft. De *Porta del Paradiso*, of paradijspoort, is het portaal aan de oostkant, de blinkende gouden deuren recht tegenover de ingang van de kathedraal van Florence.

De doopkapel is een van de oudste gebouwen van Florence. Waarschijnlijk dateert ze uit de vierde of vijfde eeuw na Christus, waarna ze in de elfde en begin twaalfde eeuw helemaal verbouwd werd tot in haar huidige staat.

De portalen decoreren was op dat moment nog niet aan de orde. Daarmee wachtten de Florentijnen tot 1330. Toen gaven ze aan Andrea Pisano de opdracht om het zuidportaal te versieren met taferelen uit het leven van Johannes de Doper.

Hoogstwaarschijnlijk was men van plan om meteen daarna de overige portalen aan te pakken. Maar onder meer door de verwoestende impact van de pest in 1348 stelde men de werken vijftien jaar uit tot 1401, het begin van Florence's gouden 15de eeuw.

Andrea Pisano was toen al gestorven, dus moest er een andere kunstenaar aangesteld worden. Om te bepalen wie dat zou worden, schreef de gilde van de lakenhandelaars een wedstrijd uit. In die tijd was het niet gebruikelijk om via competities opdrachten toe te wijzen, maar de methode sloeg blijkbaar aan, want de Florentijnen zouden er zich de komende jaren nog regelmatig van bedienen. En terecht, want, zoals we zullen zien, het was een uitstekende manier om nieuw talent op te sporen.

Het organiseren van zo'n kunstwedstrijd was op zich al merkwaardig, maar nog vreemder was de timing ervan, want Florence bevond zich in 1401 op de rand van de afgrond. Gian Galeazzo Visconti, de graaf van Milaan, maakte aanstalten om Florence binnen te vallen, de Florentijnse economie was door die oorlogsdreiging stilgevallen en het jaar daarvoor had de pest aan maar liefst 10.000 Florentijnen het leven gekost. Niet het meest geschikte moment om grote en dure evenementen te organiseren, zou je denken, maar dat lieten de Florentijnen niet aan hun hart komen.

Om de kunstwedstrijd in goede banen te leiden werd een brede jury aangesteld met onder meer Giovanni di Bicci de' Medici, de stichter van de opkomende Medici-bank. Die jury stelde eerst een uitgebreide briefing op, maakte uit de lijst van kandidaten een eerste selectie en gaf aan die kunstenaars de opdracht een bronzen reliëf te creëren over het bekende Bijbelse verhaal van het offer van Izaak.

Na een jaar dienden de kandidaten hun ontwerp in. Meteen werd het duidelijk dat twee ontwerpen boven de andere uitstaken. Niet die van de bekende, gevestigde waarden, maar die van twee nieuwelingen: Lorenzo Ghiberti en Filippo Brunelleschi. De ene, Brunelleschi, was vierentwintig jaar oud. De andere, Ghiberti, was nog een jaar jonger en was zelfs nog niet ingeschreven als goudsmid.

Dat Ghiberti en Brunelleschi de beste proefontwerpen hadden gemaakt, was voor de jury een uitgemaakte zaak. Maar wie van beide het verdiende om deze felbegeerde opdracht te winnen, was een veel moeilijker kwestie.

Maandenlang werd er gediscussieerd en iedere Florentijn had er wel een mening over. Tot de jury finaal dan toch een beslissing nam, en, zoals dat wel vaker gebeurt, een compromis uit zijn hoed toverde. Ghiberti werd uitgeroepen tot winnaar, mogelijk omdat zijn manier van werken minder brons vergde en dus goedkoper was, maar beide heren mochten de opdracht samen uitvoeren.

Tot ieders verbazing weigerde Brunelleschi voor de eer. Je moet je voorstellen: Brunelleschi kreeg als nieuweling een opdracht aangeboden waaraan hij zijn hele leven zou werken en die hem waarschijnlijk eeuwige roem en bijhorende rijkdom zou opleveren. Maar ja, Brunelleschi was, en dat is nog heel licht uitgedrukt, eigenzinnig van karakter. Hij hield niet van samenwerken, en al helemaal niet aan het ontwerp van een ander. En dus liet hij deze kans aan zich voorbijgaan. Met als gevolg dat Ghiberti de opdracht in zijn eentje mocht uitvoeren. Wel, niet echt in zijn eentje natuurlijk, want hij werd tijdens de werken ondersteund door een uitgebreid team van assistenten en leerjongens.

De decoratie van de twee portalen werd Ghiberti's magnum opus. Heel zijn carrière lang, ongeveer vijftig jaar, heeft hij eraan gewerkt, eerst het noordportaal en vervolgens het oostportaal. Maar ook Brunelleschi heeft de wedstrijd geen windeieren gelegd, want door deze wedstrijd werd hij op slag bekend in Florence en omstreken.

Detail Paradijspoorten

En zonder deze kunstwedstrijd? Hoe zou hun carrière dan verlopen zijn? We kunnen natuurlijk geen voorspellingen doen. Beide heren waren ambitieus en bijzonder begaafd – ook zonder deze wedstrijd zouden ze een succesvolle loopbaan als kunstenaar, ingenieur of architect hebben uitgebouwd. Maar of het allemaal zo groots en roemrijk zou zijn geweest, is twijfelachtig. Want deze kunstwedstrijd was voor hen een unieke kans om een prestigieuze opdracht in de wacht te slepen en razendsnel naam te maken.

En de naam 'Porta del Paradiso'? Michelangelo vond de oostelijke poorten het mooiste wat hij ooit gezien had – mooi genoeg om de poorten van het paradijs te sieren, zou hij gezegd hebben.

Maar er bestaat nog een andere, veel prozaïschere uitleg. De paradijspoorten gaven uit op een begraafplaats die gekneld lag tussen het baptisterium en de kathedraal, en die 'Il Paradiso' heette. Vandaar de naam 'Paradijspoorten'.

Ghiberti heeft zichzelf trouwens afgebeeld op de Paradijspoorten. Op de rand van de linkerpoort zie je allerlei kleine, fijnzinnig gestileerde hoofdjes. Dat van Ghiberti bevindt zich op de rechterraand van de linkerpoort, het vierde van boven, de man met die blinkende kale knikker.

Detail Paradijspoorten, zelfportret Lorenzo Ghiberti

2 Koepel van de dom van Florence

Piazza del Duomo

Draai je nu om en aanschouw een van de wonderen van de westerse architectuur, de koepel van de Duomo Santa Maria del Fiore, vandaag nog steeds de grootste in bakstenen gebouwde koepel ter wereld.

[Bekijk in Google Maps.](#)

Dit is onze tweede stop, de koepel van de kathedraal van Florence.

Kijk eens goed naar de koepel en laat je blik gaan over de ronde spitse vorm, de rode bakstenen kleurvakken afgewisseld met de witmarmeren ribben. Veeg nu de koepel weg uit je verbeelding. Probeer je de kathedraal voor te stellen zonder de koepel.

Waarom? Wel, dat was wat de Florentijnen in het begin van de 15de eeuw zagen toen ze hun kathedraal aanschouwden en zich waarschijnlijk vol schaamte afwendden, want de spot over dat gat in het dak vanuit de omliggende steden werd met de jaren scherper en bijtender.

De werken waren tot dan nochtans voorspoedig verlopen. De eerste steen was gelegd in 1296, en iets meer dan honderd jaar later, bij aanvang van de 15de eeuw, was de kathedraal zo goed als voltooid. Eén horde viel er nog te nemen, namelijk een koepel over het koor. Alleen, die horde leek onoverkomelijk, want geen mens wist hoe je een koepel van vijfenveertig meter breed en bijna honderd meter hoog moest bouwen, want niemand had het ooit voorgedaan.

De oplossing? Een wedstrijd organiseren, net zoals de Florentijnen dat voor de portalen van hun doopkapel hadden gedaan. Misschien, zo hoopte de

bouwcommissie van de Duomo, zou dat het genie van de Florentijnse architecten en kunstenaars prikkelen en enkele nieuwe, waardevolle ideeën opleveren.

In 1418 werd de briefing voor de wedstrijd openbaar gemaakt, en, toeval of niet, opnieuw stonden Lorenzo Ghiberti en Filippo Brunelleschi tegenover elkaar. Die laatste had sinds de wedstrijd voor de portalen van de doopkapel echter een opmerkelijke transformatie ondergaan. Van beeldhouwer had hij zich omgevormd tot architect, een vak

waarin hij, opgeleid als goudsmid, nog alles te leren had. Als onderdeel van zijn vorming is hij samen met zijn boezemvriend Donatello op studiereis vertrokken. Onder meer naar Rome, om er de antieke bouwwerken te bestuderen, maar waarschijnlijk ook naar Venetië, Byzantium en het Midden-Oosten, mogelijk zelfs tot in Perzië. In Rome heeft hij uiteraard de koepel van het Pantheon bestudeerd. Hoewel het niet was toegelaten, beklom hij die, nam

enkele dakpannen weg en ontdekte dat die koepel niet uit één, maar uit twee lagen was opgebouwd. Brunelleschi brandde het geheim op zijn netvlies en paste het jaren later toe op de koepel van de kathedraal van Florence, samen met andere bouwkundige vondsten die hij in het Oosten zou hebben opgedaan.

Ditmaal won niet Ghiberti maar Brunelleschi de wedstrijd, waarbij vermeld moet worden dat beide artiesten opnieuw de vraag kregen er samen aan te werken. Deze keer echter weigerde Brunelleschi niet, want het was zijn ontwerp en aanpak die het hadden gehaald. Hij begon aan de werken in 1420, en in 1436, na talloze obstakels en schijnbaar onoplosbare problemen te hebben overwonnen, werd de kathedraal officieel ingehuldigd.

Het enige wat dan nog ontbrak waren de rode terracotta dakpannen en de lantaarn boven op de koepel. Die werd in 1452 afgewerkt, maar zonder Brunelleschi, want de man stierf in 1446 en werd onder massale belangstelling begraven onder de koepel die hij met eigen handen gebouwd had. Het opschrift op zijn graf luidde: CORPUS MAGNI INGENII VIRI PHILIPPI BRUNELLESCHI FIORENTINI. Dat betekent: Hier ligt het lichaam van de grote vernuftige Florentijn Filippo Brunelleschi. Een passend eerbetoon aan een van de sleutelfiguren van de renaissancekunst en de westerse architectuur.

Ga zelf op onderzoek. Dankzij de dubbele wand van de koepel kun je hem van binnenuit beklimmen, helemaal tot boven. Bewonder de combinatie van monumentaliteit en sierlijkheid. En breng vervolgens hulde aan de architect door zijn begraafplaats te bezichtigen in de crypte. Aan de zijkant van de kathedraal, rechts van de hoofdingang, vind je trouwens een standbeeld van een zittende Brunelleschi die omhoogkijkend zijn eigen koepel gadeslaat. De man naast hem is Arnolfo di Cambio, de architect en eerste bouwmeester van de kathedraal.

Filippo Brunelleschi, standbeeld bij de dom van Florence

3 Ospedale degli innocenti - Vondelingenklooster

Piazza della Santissima Annunziata

Ga naar de achterzijde van de duomo en neem daar Via dei Servi (ten noordoosten van de duomo). Loop de straat door tot aan Piazza della Santissima Annunziata. Ospedale degli Innocenti bevindt zich aan de rechterkant.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Brunelleschi, Ospedale degli Innocenti

Dit is de derde stop, het Ospedale degli Innocenti, of vondelingenklooster der onschuldigen.

Dit is een van de eerste weeshuizen van Europa. Op sommige momenten verbleven er tot duizend kinderen en sommige delen zijn vandaag trouwens

nog steeds in gebruik als weeshuis. De naam ervan, '*degli innocenti*' of 'van de onschuldigen', verwijst naar de slachting van mannelijke kinderen in Bethlehem door koning Herodes ten tijde van Jezus' geboorte.

Dit weeshuis wordt algemeen geroemd als het eerste renaissancegebouw. Het is tussen 1419 en 1426 gebouwd door Filippo Brunelleschi in opdracht van de Arte della Seta (de gilde van zijdehandelaren). Dat betekent dat Brunelleschi, terwijl hij aan de koepel van de dom werkte, nog andere grote projecten in goede banen leidde.

Wat is er nu zo vernieuwend aan dit gebouw? Wel, in het begin van de vijftiende eeuw was de gotiek de dominante architectuurstijl in Europa, een stijl die de meesten kennen van de grote kathedralen van Reims, Chartres en Saint-Denis. Een van de kenmerken van de gotiek is verticaliteit. Gotische gebouwen zijn meestal naar boven, naar de hemel gericht. Een tweede belangrijk kenmerk is de overdadige, uitbundige versiering. Beide kenmerken, verticaliteit en overdadige versiering, dienen hetzelfde doel, namelijk je in een andere wereld onderdompelen, in een soort voorafspiegeling van de hemel.

Brunelleschi had tijdens zijn jarenlange studiereis naar Rome en het Oosten een heel andere visie op architectuur ontwikkeld. Een visie die gebaseerd was op de Romeinse architectuur uit de oudheid, maar vermengd met andere invloeden, zoals de nog steeds in zwang zijnde middeleeuwse architectuuropvattingen, de Romaanse bouwkunst en de nieuwe technieken en vormen die hij in het Oosten had opgedaan.

Binnenplaats Ospedale degli Innocenti

Dit weeshuis is daar een mooi voorbeeld van. De plattegrond van het gebouw volgde het heersende middeleeuwse model en ook het idee om het gebouw te omzomen met arcaden was gebruikelijk in de middeleeuwen. Wat er echter vernieuwend aan was, was de wiskundige, rationele en puur geometrische benadering waarmee hij de arcaden ontwierp.

Om een voorbeeld te geven: de zuilen tot waar de bogen samenkomen zijn even hoog als de boog breed is en als de afstand tussen de zuil en de muur erachter. Op die manier creëerde hij een perfecte kubus, met daarbovenop geen kruisgewelf zoals in de gotiek gebruikelijk is, maar een koepelgewelf bestaande uit een volmaakte halve bol, een idee dat hij mogelijk in Venetië of Byzantium had opgepikt.

Wat wilde Brunelleschi daarmee bereiken? Geen buitenaardse, hemelse wereld scheppen zoals de Gotiek beoogde, maar een ruimte die de mens centraal zet en een toonbeeld is van uitgepuurde helderheid, harmonie, eenvoud en rationaliteit. In feite is zijn architectuur een verheerlijking van de mens die op een rationele manier en met behulp van de wetenschap de omgeving naar zijn

hand zet, niet toevallig de waarden van de vijftiende-eeuwse Florentijnse humanisten en de handelaars waarvoor hij werkte.

Andrea della Robbia, tondo's op het Ospedale degli Innocenti

Tussen de bogen zie je tien blauwe tondo's, ronde reliëfs met afbeeldingen van weeskinderen en vondelingen. Die zijn van de hand van Andrea della Robbia, een artiest die van dit blauw aardewerk zijn handelsmerk had gemaakt en die je overal in Florence en in andere Italiaanse steden ziet opduiken. Della Robbia's atelier werkte trouwens niet alleen aan prestigieuze projecten voor rijke patriciërs. Het vervaardigde deze populaire kunstwerken ook in grote hoeveelheden voor het gewone volk, een praktijk die zijn atelier waarschijnlijk meer opbracht dan de dure, maar minder frequente opdrachten op maat voor de elite, de kerk of de gemeentelijke autoriteiten.

4 Donatello, *David* (in het Bargello)

Via del Proconsolo, 4

Neem het straatje rechts van Ospedale degli Innocenti, Via dei Fibbiai. Ga de eerste straat links in, Via degli Alfani, en neem dan de vierde straat rechts, Borgo Pinti. Blijf lange tijd rechtdoor lopen, door Borgo Pinti en Volta di San Piero, onder een overdekte steeg en over Piazza di San Pier Maggiore, schuin rechts Via Matteo Palmieri in. Sla vervolgens rechts Via Ghibellina in. Aan het einde van de straat draai je naar links: het Bargello bevindt zich op de hoek van Via Ghibellina en Via del Proconsolo.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

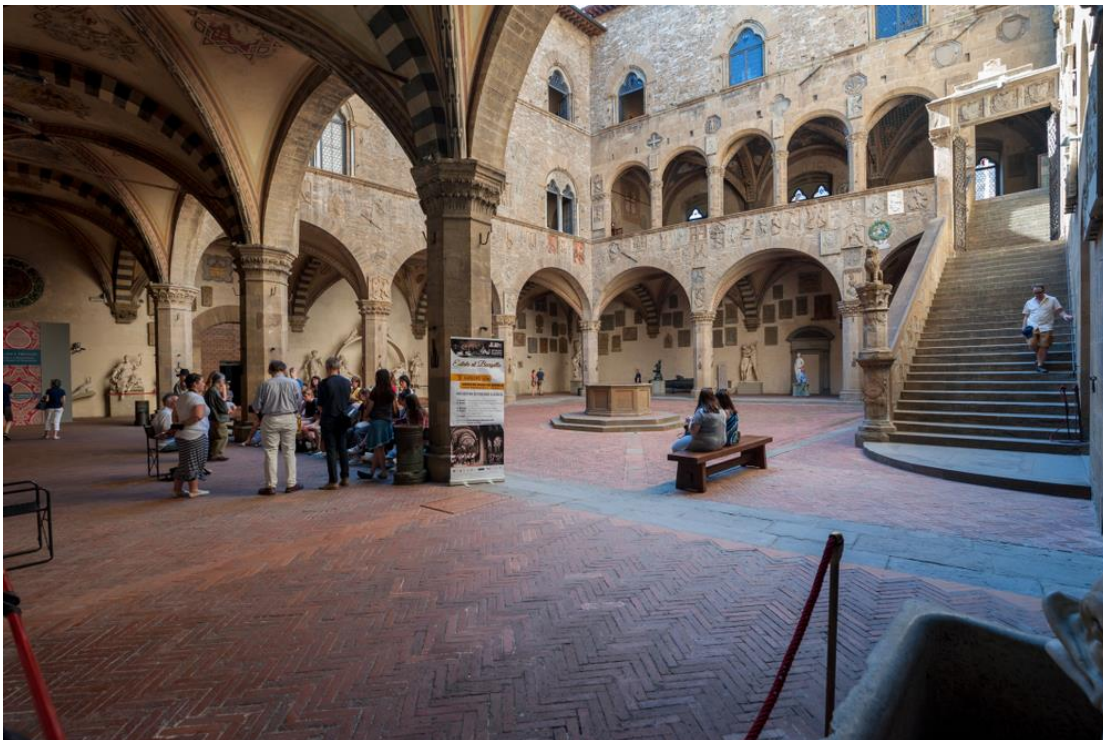
Bargello, Florence

Dit is de vierde stop: De David van Donatello

Van buitenaf gezien heeft het Bargello iets lugubers. De grijsbruine stenen, de kleine met tralies bedekte ramen, de kantelen bovenaan, de trotse naakte

klokkentoren en de afwezigheid van elke vorm van versiering: dit is geen plek waar je zonder argwaan naar binnen stapt. Maar zoals wel vaker geldt in Florence: schijn bedriegt. Want zodra je de binnenplaats betreedt, raak je meteen gecharmeerd van haar elegante harmonie en van de belangrijkste collectie renaissancebeeldhouwwerken op aarde.

De buitenkant werd niet zonder reden weinig uitnodigend gemaakt. Het Bargello, gebouwd in 1255, was immers oorspronkelijk de hoofdzetel van de podestà, de hoogste magistraat van de stad. De wet schreef voor dat dit altijd een buitenlander moest zijn en dat hij maximaal een jaar mocht aanblijven. Op die manier hoopte men een magistraat aan te stellen die niets afwist van de interne machtsverhoudingen en de familievetes, en op een objectieve manier recht zou spreken. Later werd het Bargello gebruikt als gevangenis. De naam van het gebouw verwijst naar de titel van de hoogste gerechtsdienaar die erin verbleef en die vanaf het einde van de 16de eeuw 'bargello' werd genoemd.

Binnenplaats Bargello, Florence

Sinds 1865 fungeert het gebouw als museum van voornamelijk renaissance beeldhouwkunst. Je vindt er een uitgebreide collectie beelden van onder

anderen Michelangelo, Donatello, Ghiberti, Giambologna en Verrocchio. Ook de bronzen panelen die Ghiberti en Brunelleschi vervaardigden voor de kunstwedstrijd voor het baptisterium, staan hier tentoongesteld. Zo kan je zelf nagaan of de jury de juiste beslissing nam door Ghiberti als winnaar uit te roepen.

Donatello, *David*. Foto Patrick A. Rodgers,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Florence_-_David_by_Donatello.jpg, licentie:
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/deed.en>

Een van de opmerkelijkste beelden van de Bargello-collectie is de *David* van Donatello, om verschillende redenen een revolutionair beeldhouwwerk. Het standbeeld is immers gemaakt van brons, een materiaal dat gewoonlijk was voorbehouden aan monumenten voor koningen, prinses, condottieri en officiële stedelijke instanties. Het was het eerste vrijstaande naakt sinds de oudheid. Maar ook op inhoudelijk en conceptueel vlak was het beeld vernieuwend. Want Donatello stelde

David, de verdediger van de republikeinse vrijheid, niet voor als een stoere en sluwe krijger, de onverschrokken held die met één welgemikte worp de reus Goliath versloeg. Neen, hij beeldde

hem af als een sensuele hermafrodit, een ambigue mengeling van jongensachtige en vrouwelijke kenmerken. Hoe er op Donatello's beeld gereageerd werd, weten we niet. De Florentijnen waren wat gewend wat ambigue symboliek betreft, maar het is moeilijk voor te stellen dat dit werk niet op ongenoegen en weerstand is gestuit.

Wie de opdracht gaf voor het beeldhouwwerk, is niet zeker. Waarschijnlijk was het Cosimo de' Medici, de leider van de Mediciclan. Wat we wel weten is dat Cosimo het kunstwerk uiteindelijk in zijn woning, in Palazzo Medici, plaatste, niet verdoken in een achtertuintje, maar in het *cortile*, net achter de hoofdingang. Iedereen die de Medici bezocht, alle notabelen, binnen- en buitenlandse handelaars, priesters en bisschoppen, prinsen en regeringsleiders werden, of ze nu wilden of niet, met dit beeld geconfronteerd. Naast de openlijke waardering voor dit werk zijn er nog andere signalen die erop wijzen dat Cosimo vernieuwende, complexe en provocatieve kunst ondersteunde. Een kenmerk waar trouwens de hele stad van doordrongen leek en waarin het verschilde van haar tegenhanger uit het noorden, het eerder protectionistische Venetië.

Dus, als je de tijd hebt, laat je niet afschrikken door de ruwe buitenkant en het duistere verleden van het gebouw, en breng een bezoekje aan het Bargello.

5 Palazzo Vecchio (of Palazzo della Signoria)

Piazza della Signoria

Vervolg de Via del Proconsolo in zuidelijke richting (naar rechts als je met je gezicht naar het Bargello staat) over het Piazza di San Firenze en sla rechts af Via dei Gondi in. Loop deze straat door tot aan Piazza della Signoria.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Palazzo Vecchio, Florence

Dit is de vijfde stop, Palazzo Vecchio.

Van een rijke en cultureel hoogstaande stad als Florence zou je verwachten dat haar regeringsgebouw even verfijnd is als de kunstenaars die het heeft voortgebracht. Maar eerlijk gezegd: op het eerste gezicht is dat niet zo. Het Palazzo Vecchio lijkt op een kruising tussen een fort en een gemeentehuis. Een gebouw dat een oninneembare burcht wil zijn, maar om allerlei praktische redenen enkel de zichtbare kenmerken ervan heeft behouden – robuuste steen, omloop met kantelen, schilden, toren – en de wezenlijke kenmerken – grootte, dikte van de muren, gracht, ophaalbrug – aan de kant heeft geschoven.

Wat ook meteen opvalt: het Palazzo Vecchio is nauw verwant aan het Bargello. Dezelfde basisstructuur, dezelfde okertinten en dezelfde robuuste uitstraling. Ook de architecten zijn verwant. Die van het Bargello was volgens Vasari (16de-eeuwse kunsthistoricus) Jacopo di Lapo en die van het Palazzo Vecchio zijn zoon Arnolfo di Cambio, de man die ook de eerste bouwmeester van de kathedraal was.

Bij een tweede blik merk je toch het verschil tussen beide gebouwen. De ramen van het Palazzo Vecchio zijn iets groter dan die van het Bargello, het metselwerk gevarieerder, de omloop breder, er hangen wapenschilden onder de omloop en de toren bestaat uit twee delen waarvan het bovenste uit het onderste lijkt te ontspruiten.

En dan hebben we het nog niet gehad over de positie van de toren. Aanvankelijk dacht ik: het zit niet goed. De bouwvakkers hebben die daar per abuis neergepoot, terwijl de architect die waarschijnlijk centraal wou positioneren of aan de zijkant. Maar nu vind ik het grandioos. Het asymmetrische karakter van de voorgevel en de toren maakt van dit palazzo een van de markantste en meest iconische stadhuizen ter wereld. En het onderstreept nog maar eens het eigenzinnige karakter van de inwoners – een eigenzinnigheid die ook tot uiting kwam in Florences politieke systeem.

Wapenschilden van de Florentijnse wijken en verschillende emblemen van Florence door de tijd, Palazzo Vecchio

Het 15de-eeuwse Florence was een republiek met aan het hoofd de *gonfaloniere di giustizia* (vaandeldrager van het recht), bijgestaan door acht *priori*. Alle negen waren ze aangesloten bij een gilde en samen vertegenwoordigden ze de vier Florentijnse districten. Dat is best een complex systeem, maar op zich weinig opzienbarend. Wel opmerkelijk was de termijn waarbinnen de priori en de gonfaloniere regeerden en de manier waarop ze werden uitgekozen. De regering wisselde immers elke twee maanden van bezetting en de gonfaloniere en de priori werden niet verkozen door stemming maar door een loterij.

Waarom hanteerden de Florentijnen zo'n systeem? Omdat ze een diepgewortelde afkeer hadden van dictaturen. Ze wilden absoluut vermijden dat één persoon of één familie de macht in handen zou krijgen en daarom

kozen ze voor een extreem korte regeringstermijn en een verkiezing door loterij.

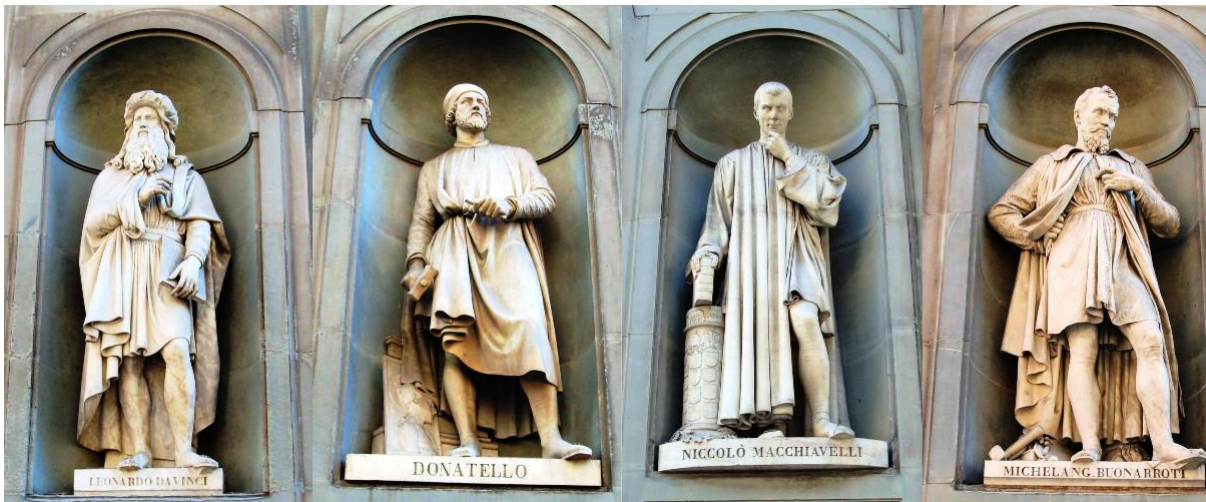
Je zou nu denken: zo'n instabiel politiek systeem is toch gedoemd om te mislukken? Dat moet toch tot chaos leiden? Vreemd genoeg is het tegendeel waar. Florence was een buitengewoon welvarende republiek die zonder onderbreking vier eeuwen heeft standgehouden, van begin 12de eeuw tot 1530 - een van de langstlopende democratieën uit onze westerse geschiedenis. Bovendien voedde hun politieke systeem als geen ander de hoop op sociaal aanzien bij de burgers. Want iedereen die lid was van een gilde mocht de gerechtvaardigde hoop koesteren ooit in zijn leven verkozen te worden tot prior of gonfaloniere, en zo het respect van zijn medestadgenoten te winnen. In die zin was hun politieke systeem de 15de-eeuwse versie van de *American dream*. Een illusie, want de meeste Florentijnen kregen nooit echt politieke macht, maar wel een die heel wat mensen in beweging zette en de sociale mobiliteit bevorderde.

6 Illustere Florentijnen

Piazzale degli Uffizi

Als je met je rug naar het Palazzo Vecchio staat, ga je links Piazzale degli Uffizi in.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Standbeelden van Leonardo da Vinci, Donatello, Machiavelli en Michelangelo op Piazzale degli Uffizi, Florence

Dit is de zesde stop: Illustere Florentijnen.

Je staat hier op het binnenplein van het Uffizi-museum, een plek waar de Florentijnen hun eigen genialiteit verheerlijken.

Maak even een rondje langs de beeldhouwwerken en verwonder je over de hoeveelheid wereldberoemde talenten die Florence heeft voortgebracht: de bekende Medici-bankiers Lorenzo Il Magnifico en Cosimo Il Vecchio; de kunstenaars Giotto, Donatello, Michelangelo, Leon Battista Alberti, Leonardo da Vinci en Benvenuto Cellini; de schrijvers Dante Alighieri, Francesco Petrarca en Giovanni Boccaccio; de geleerden Galileo Galilei, Francesco Guicciardini en Niccolò Machiavelli; en de ontdekkingsreiziger Amerigo Vespucci. Allemaal figuren die onze westerse cultuurgeschiedenis hebben getekend en waarover nu nog veel te doen is.

De beeldhouwwerken dateren uit de 19de eeuw. Drie eeuwen daarvoor, in de 16de eeuw, had hertog Cosimo I al het plan opgevat om de nissen te versieren met helden uit de Toscaanse geschiedenis, maar om een of andere reden is het er toen niet van gekomen.

In de negentiende eeuw, een periode van grote nationalistische gevoelens, was de tijd wel rijp. Elke stad of dorp richtte toen monumenten op voor zijn lokale bekendheden en een eenvoudige Florentijnse ambachtsman, Vincenzo Batelli, vond dat zijn stad niet mocht achterblijven, des te meer omdat hij van oordeel was dat Florence meer en veel indrukwekkendere beroemdheden had voortgebracht dan gelijk welke andere stad.

Beeldhouwwerken kosten echter veel geld, en dat had deze eenvoudige drukker niet. Daarom zocht hij naar originele en minder originele manieren om fondsen te verzamelen. Eerst via een weinig succesvolle vorm van crowdfunding, en vervolgens via een tombola. Die tweede methode werd een groot succes en stelde Vincenzo in staat om een equipe van beeldhouwers aan het werk te zetten.

Het resultaat zie je hier. 28 Toscaanse helden, onder wie wetenschappers, schrijvers en kunstenaars, maar ook regeringsleiders en krijgsheren. Het overzicht is sowieso al indrukwekkend, maar wordt het nog meer als je beseft dat verschillende 15de-eeuwse helden ontbreken, bekende kunstenaars zoals Filippo Brunelleschi, Lorenzo Ghiberti, Fra Angelico, Filippo Lippi, Filippino Lippi, Masaccio, Verrocchio en ga zo maar door. Misschien wordt het tijd om nog wat beeldhouwwerken bij te maken.

7 Santa Croce

Piazza di Santa Croce, 16

Maak rechtsomkeer en wandel terug naar Piazza della Signoria. Net voor het plein en Palazzo Vecchio sla je rechts af Via della Ninna in. Aan het einde van die straat, op het kruispunt, ga je linksaf in Via dei Leoni en even verder rechts Borgo dei Greci in. Loop deze smalle straat door tot aan Piazza di Santa Croce.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Piazza Santa Croce, Florence

Dit is de zevende stop: Santa Croce.

Piazza Santa Croce is na Piazza della Signoria het belangrijkste plein, ontmoetingsplaats en openluchtevenementenhal van Florence. Dit was de plek waar predikers zoals Bernardino van Siena urenlang de massa begeesterden

met een mix van spirituele boodschappen over de gelijkheid van de mens, roddels over het lokale leven, politiek beladen uitspraken en veel, heel veel, sappige anekdotes.

Het plein diende daarnaast ook voor riddertoernooien, steekspelen, paardenraces en partijtjes calcio storico (of calcio Fiorentino), een oude Florentijnse versie van voetbal. Aan de rechterkant van het plein, op de benedenverdieping van het gebouw met de vele muurschilderingen (Palazzo dell' Antella) bevindt zich een marmeren cirkelvormig plakkaat. Dit plakkaat herdenkt 10 februari 1565, maar dient vooral om de middenlijn van het speelveld aan te geven. Aan de overkant bevindt zich trouwens een gelijkaardige, wat donkerdere versie.

De Santa Croce-kerk aan de oostkant van het plein is qua grootte de tweede kerk van Florence. De bouw ervan begon in 1294 en de bouwmeester was Arnolfo di Cambio, de man die in dezelfde periode ook de plannen tekende voor de kathedraal en het Palazzo Vecchio, en die dus als geen ander de skyline van Florence heeft bepaald. In 1442 was de kerk zo goed als afgewerkt. Alleen de gevel moest nog bekleed worden, een werk dat pas in de 19de eeuw werd voltooid, waarschijnlijk gebaseerd op een oud ontwerp.

Palazzo dell'Antella, Piazza Santa Croce, Florence

Santa Croce is de kerk van de franciscanen, monniken die nederigheid, soberheid en een ascetische levensstijl hoog in het vaandel dragen, maar voor de bouw van Santa Croce gedroegen ze zich even ambitieus, competitief en hoogmoedig als alle andere Florentijnen uit die tijd. Want hun kerk, zo stipuleerden ze, moest groter en imposanter worden dan die van hun concurrenten aan de andere kant van de stad, de dominicanenkerk Santa Maria Novella.

Dezelfde paradoxale houding is ook te merken in het interieur van de kerk. De franciscanenmonniken moesten bedelen voor hun bestaan, terwijl hun kerk misschien wel de meest rijkelijk gedecoreerde is van heel Florence. Ga naar binnen en geef je ogen de kost. Bewonder de kunstwerken van grootmeesters als Giotto en Donatello, neem een kijkje in de Pazzi-kapel ontworpen door Brunelleschi of Michelozzo, maar ga ook op zoek naar de grafmonumenten van Florentijnse beroemdheden, zoals Michelangelo, Machiavelli, Leonardo Bruni (een van de eerste humanisten), de wetenschapper Galileo Galilei, de schrijver

Dante Alighieri, beeldhouwer Lorenzo Ghiberti en de operacomponist Gioachino Rossini.

In de Cappella Bardi, links in de dwarsbeuk, zie je een door Donatello vervaardigd houten kruisbeeld hangen waarover zijn goede vriend Brunelleschi zei dat hij 'een boer op het kruis had geplaatst'. Volgens het verhaal in Vasari's *Vite*, een collectie biografieën van Italiaanse kunstenaars, reageerde Donatello geërgerd op die onverwachte kritiek en antwoordde hem: 'Als je het zo goed

weet, neem wat hout en maak er zelf maar een.' Brunelleschi nam de uitdaging aan en toog aan het werk. Benieuwd wat Brunelleschi ervan gemaakt heeft? Straks komen we in Santa Maria Novella en kun je zelf beoordelen wie van beiden het er het best vanaf heeft gebracht.

Graf Machiavelli

8 Wijk van de verwers

Corso dei Tintori, 21

Als je de Santa Croce-kerk verlaat, sla meteen links af naar Via Antonio Magliabecchi. Blijf rechtdoor lopen tot Corso dei Tintori. Sla daar rechtsaf. Op het kruispunt met Via dei Benci ga je links en meteen daarna rechts Via dei Vagellai in. Passeer Piazza Mentana en vervolg je weg door Via dei Saponai tot aan Piazza dei Giudici.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Hoek van de Via Antonio Magliabecchi en Corso dei Tintori. Foto 'Corso tintori, Florence' door Sailko, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corso_tintori,_veduta_02.JPG, licentie: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>.

Dit is de achtste stop: wijk van de verwers

In deze straatjes zul je geen geniale architecturale renaissancepareltjes vinden, maar let goed op de straatnamen: *tintori* (verwers), *vagellai* (boilers of ketels), *saponai* (inzepers). Allemaal termen die verwijzen naar de textielindustrie, de basis van de Florentijnse economie in de 15de eeuw. Een kwart tot een derde van de Florentijnen was daarin werkzaam. Zelfs voor de Medici, bekend als bankiers, vormde textiel de basis van hun handelsimperium.

Dat lijkt evident in een tijd dat de textielindustrie bloeide in Europa, maar voor een stad als Florence was dat niet zo. De schapen in en om Florence gaven niet voldoende wol, en de wol die ze produceerden was niet van de gewenste kwaliteit. Daarom moesten de Florentijnen wol importeren, voornamelijk vanuit Groot-Brittannië en Portugal. Via de haven van Pisa, Livorno of Venetië kwam de wol Italië binnen, waarna ze met ezels over de sierlijke maar niettemin taaie heuvels tot in Florence werd getransporteerd. Zodra de producten waren afgewerkt, moesten ze die met ezelskarren en dan met schepen terug over die heuvels naar de rest van Europa uitvoeren.

Voor de textielindustrie was Florences ligging dus allesbehalve een voordeel, en toch was Florentijns textiel erg in trek in Europa. De reden? Het was van superieure kwaliteit en werd geleverd aan een correcte prijs. De gilden beseften dat een te hoge prijs hun marktpositie kon verzwakken en daarom zagen ze erop toe dat de lonen van de arbeiders binnen de perken bleven en verboden ze elke vorm van arbeidersvereniging. Maar de grootste bijdrage van de gilden was hun strenge kwaliteitscontrole met, net voor het textiel vertrok, een finale controle uitgevoerd door de *Ufficiali delle Macchie* (de Vlekkenbrigade).

Textiel met te veel defecten werd ter plekke vernietigd.

Het Florentijnse textiel werd vooral gewaardeerd voor zijn rijke, diepe kleuren. Zelfs afgewerkte stoffen uit Vlaanderen en Frankrijk werden naar Florence verzonden om er geverfd te worden. De grondstoffen daarvoor voerden de Florentijnen in uit het Middellandse Zeegebied, het Nabije en Verre Oosten en Afrika. Dat vereiste een complexe logistieke organisatie, want elke kleurstof

kwam uit een andere stad of streek, soms duizenden kilometers ver van Florence. De naam van een van de belangrijkste Florentijnse families, Rucellai, is trouwens afgeleid van *oricello* (orseille), een roodpaarse kleurstof gewonnen uit korstmos en geïmporteerd uit Majorca.

9 Corridoio Vasariano

Lungarno Anna Maria Luisa De' Medici, 8

Loop tot aan de Arno, sla rechtsaf en vervolg je weg op Lungarno Anna Maria Luisa de' Medici (langs de Arno).

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Zicht op de Corridoio Vasariano

Dit is de negende stop: Corridoio Vasariano.

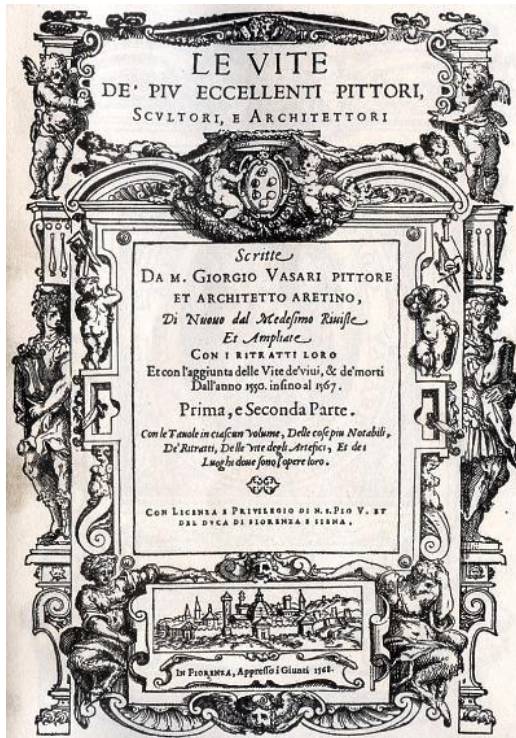
Op Lungarno Anna Maria Luisa de' Medici, langs de oever van de Arno en even voorbij de arcaden die naar het Uffizi-museum leiden, zie je plots een gang uit de muur rechts boven je verschijnen – alsof het bouwwerk eraan is vastgeplakt. Deze gang, de Corridoio Vasariano, loopt langs de Arno, draait aan de Ponte Vecchio linksaf en gaat over de Arno verder tot Palazzo Pitti.

De één kilometer lange corridor werd gebouwd door de 16de-eeuwse kunstenaar-architect Giorgio Vasari op verzoek van Cosimo I, sinds 1537 hertog van Toscane. Cosimo's doel? Zijn toenmalige woonplaats, het Palazzo Pitti, verbinden met zijn kantoor, het Palazzo degli Uffizi. Inderdaad, het gebouw dat nu een van de belangrijkste kunstcollecties ter wereld herbergt, was aanvankelijk een kantoorgebouw (uffizi betekent kantoren).

Door deze corridor te bouwen scheidde de hertog en zijn verwanten zich verder af van de bevolking, want nu konden ze hun kantoor bereiken zonder zich nog op straat te begeven. Dat staat in schril contrast met de situatie in de eerste helft van de 15de eeuw, toen rijk en arm naast elkaar woonden, elkaar spontaan op straat ontmoetten en hechte banden met elkaar onderhielden.

Giorgio Vasari, *Zelfportret* (1567)

Cover Giorgio Vasari, *Vite*

Loop even onder de arcaden die de Corridoio Vasariano ondersteunen, het ideale moment om je gedachten te laten gaan naar de architect ervan, Giorgio Vasari. Deze oud-leerling van Michelangelo was zelf een verdienstelijk, succesvol en vermogend kunstenaar-architect, maar hij is vooral bekend geworden voor zijn boek: *Vite de' più eccellenti architetti, pittori, et scultori*

italiani, da Cimabue insino a' tempi nostri (Levens van de meest excellente Italiaanse architecten, schilders en beeldhouwers, van Cimabue tot onze tijd).

Dit werk, beschouwd als het allereerste kunstgeschiedenisboek, heeft als geen ander het idee van Florence als bakermat van de renaissance verspreid. Het bevat biografieën van ongeveer 250 kunstenaars en is doorspekt met verhandelingen over de technische aspecten en over de evolutie van de kunst in de 14de en de 15de eeuw.

Vasari deelde die evolutie op in drie fasen: in fase één (tweede helft 13de tot begin 15de eeuw) leefde de kunst op dankzij de innovaties van Giotto en Cimabue. Fase twee (15de eeuw) bracht kunstenaars als Brunelleschi, Masaccio, Ghiberti en Donatello voort en zorgde voor een verdere verfijning en voor nieuwe technieken zoals het lijnperspectief. Fase drie (einde 15de eeuw en 16de eeuw) bracht de perfectie op het vlak van schilderkunst dankzij figuren als Leonardo da Vinci, Rafaël en, het summum in Vasari's ogen, zijn vroegere leermeester Michelangelo.

Een van de opvallendste kenmerken van Vasari's boek is dat een onevenredig groot aantal kunstenaars Florentijnen zijn, en zeker de volgens hem belangrijkste die Italië had voortgebracht. Mogelijk heeft Vasari dat niet moedwillig gedaan, maar zijn afkomst en Florentijnse blik hebben er wel voor gezorgd dat wij vandaag, bij gebrek aan een evenwaardig werk, zijn oordeel volgen en vooral aandacht besteden aan de Florentijnse kunstenaars en minder aan die uit andere steden. Een sterk staaltje propaganda dus, maar in een superieure en in een zowel voor het grote publiek als voor de kunstkenners aantrekkelijke vorm.

Vasari was trouwens niet de enige straffe Florentijnse historicus. Florence liep vol met chroniqueurs van wie de belangrijkste Leonardo Bruni, Machiavelli en Guicciardini waren. Het feit dat zij Florence als onderwerp van hun geschiedeniswerken namen, heeft er mede voor gezorgd dat we vandaag nog altijd met zo'n grote belangstelling deze stad en haar exploiten bestuderen.

10 Palazzo Davanzati

Via Porta Rossa, 13 (Piazza dei Davanzati)

Loop langs de Arno, op Lungarno degli Archibusi, tot aan Ponte Vecchio en draai rechts Via Por Santa Maria in. Deze straat gaat schuin links over in Via Calimala. Bij de kruising met Via Porta Rossa, aan de Mercato del Porcelino, sla je links af. Wandel de straat door tot aan Palazzo Davanzati aan de linkerkant (aan Piazza dei Davanzati).

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Palazzo Davanzati, Florence

Dit is de tiende stop: Palazzo Davanzati.

We zijn op weg naar Palazzo Medici-Riccardi, het woonhuis dat de Medici in 1444 lieten bouwen. Maar laten we eerst een korte omweg maken langs Palazzo Davanzati, zodat je een idee krijgt over wat voor gebouw ze daarvoor bewoonden.

Dit uit de jaren 1330 daterende palazzo heeft nog steeds een robuuste, primitieve en middeleeuwse uitstraling, maar wie het huis betreedt zal meteen merken dat de Florentijnse interieurontwerpers meer aandacht hadden voor wooncomfort en esthetiek dan de burchtenbouwers uit die tijd.

Het Palazzo Davanzati fungeerde als hoofdkwartier van een familieclan en huisvestte verschillende gezinnen. Centraal in het gebouw bevond zich de binnenplaats. Die trekt buitenlicht naar binnen en brengt via een trap aan de buitenkant van de binnenplaats de bewoners naar de vertrekken op de eerste, tweede en derde verdieping.

Het Palazzo Davanzati beschikt niet over een daktuin zoals verschillende 15de-eeuwse patriciërswohnungen, maar wel over een loggia op de bovenste verdieping, toegevoegd in de 15de eeuw. Zo konden de bewoners af en toe ontsnappen aan de hitte in de zomer.

Elk vertrek was voorzien van een haardvuur en de muren waren versierd met bonte en liefelijke taferelen vol fauna en flora. Let op de stevige houten luiken. Die dienen niet als decoratie, maar om de glasloze raamopeningen af te schermen tegen de buitenwereld. Tot de 15de eeuw was glas immers nog zeldzaam en voorbehouden aan de superrijken.

Op de benedenverdieping zie je drie stevige deuren. Die leiden naar de werkplaats waar de familieleden en hun personeel wol bewerkten, meubels maakten of stoffen verkochten. Achteraan op de benedenverdieping bevonden zich de vertrekken van de bedienden, leerjongens en ambachtslui.

Op het eerste gezicht ziet zo'n werkplaats er nogal benauwd uit, net een donkere kelder waar je de hele dag zit opgesloten. Zo ging het er in die tijd echter niet aan toe. De houten deuren vormden geen afsluiting, maar de

schakel met de buitenwereld. Elke ochtend gooiden de werkmensen de deuren open en installeerden ze hun werkbanken op straat. Op die manier konden ze de hele dag in openlucht werken en in contact blijven met hun medeburgers.

11 Palazzo Medici-Riccardi - Cappella dei Magi

Via Camillo Cavour, 3

Steek Piazza dei Davanzati over en neem recht voor je Via dei Sassetti. Loop die straat door tot aan Via de' Cerretani. Sla rechtsaf. Na 150 meter zie je het Baptisterium rechts voor je opdoemen. Loop er links omheen en sla vervolgens links Via de' Martelli in. Die straat loop je helemaal door tot aan Palazzo Medici-Riccardi in Via Camillo Cavour.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Palazzo Medici-Riccardi

Dit is de elfde stop: Palazzo Medici-Riccardi met de Cappella dei Magi.

Dit is het woonhuis van de beruchte Medici-clan, vanaf 1434 de officiële leiders van Florence. Als architect huurden de Medici eerst Filippo Brunelleschi in, maar Cosimo de' Medici, de toenmalige leider van de Medici, vond zijn plan te opzichtig. Hij vreesde dat het Florentijnse volk, nog steeds

gehecht aan zijn democratische instellingen en wantrouwig tegenover elke vorm van machtsvertoon, er aanstoot aan zou nemen. Daarom klopte hij aan bij zijn vertrouweling Michelozzo voor een soberder en discreter ontwerp. De werken, opgestart in 1444, werden rond 1460 voltooid, vier jaar voor Cosimo's overlijden. De sterke man van de Medici heeft dus maar enkele jaren van zijn nieuwe, somptueuze leefomgeving kunnen genieten.

Palazzo Medici-Riccardi is een mooi voorbeeld van vroegrenaissance architectuur. Het gebouw is een blok bestaande uit drie verdiepingen met centraal een open binnenplaats, net als in Palazzo Davanzati. Let op de horizontale decoratieve band (de gordellijst) die de drie verdiepingen afbakt en merk op dat de afstand tussen de verdiepingen steeds kleiner wordt en dat het metselwerk egalier wordt – beneden ruw, daarboven iets fijner en helemaal bovenaan glad pleisterwerk. Het gebouw wordt boven begrensd door een sterk overhangende daklijst, een kenmerk dat je terugziet in veel hedendaagse Italiaanse palazzi.

Rondom het palazzo bevindt zich op zithoogte een stenen bank. Die is er niet later aan toegevoegd als rustplaats voor toeristen, maar hoorde bij het oorspronkelijke ontwerp en had een specifiek doel. In de tweede helft van de 15de eeuw trokken verschillende rijke families, zoals de Rucellai, Strozzi en Pitti, dergelijke palazzi op. Ze deden dat om comfortabeler te wonen en om hun rijkdom te etaleren, maar de trend om steeds ruimer en spectaculairder te bouwen had wel als nadeel dat ze zich afsloten van de minder gegoede bevolking. Vandaar de keuze van de Medici om een bank aan hun huis te installeren. Cosimo de' Medici nam er geregeld plaats om met de voorbijgangers een praatje te slaan en het contact met de bevolking te onderhouden.

Detail uit Benozzo Gozzoli, *Optocht van de koningen*, fresco in de Cappella dei Magi.

Palazzo Medici-Riccardi is een fraai gebouw, een dat de lijnen heeft uitgezet voor de latere burgerlijke architectuur. Maar de echte parel van dit bouwwerk bevindt zich binnenin: de Cappella dei Magi. De muren van deze kleine huiskapel lieten de Medici in 1459-1460 beschilderen door Benozzo Gozzoli. De prachtige en fantasierijke frescoschildering, die zich over alle muren van de kapel uitstrekt, is een eerbetoon aan het Concilie van Ferrara-Florence van 1439-1443. Het fresco vertelt het verhaal van de drie wijzen op weg naar Bethlehem. Een van de drie is de keizer van het Oost-Romeinse Rijk. Een tweede wijze is de patriarch van Constantinopel, de religieuze leider van het Oosten. En de derde wijze is de in 1460 elfjarige Lorenzo de' Medici, de ongekroonde toekomstige leider van de Medici-clan die op het moment van het concilie in 1439, nog niet geboren was. Op de frescoschildering zie je nog vele andere leden van die clan, onder wie Cosimo de' Medici zelf, de man die op het moment van het concilie de Medici-familie leidde.

Handelaars en politieke gezaghebbers die de Medici bezochten, kregen uiteraard een rondleiding in de kapel. Je ziet het zo voor je: plots staan ze oog in oog met een indrukwekkend kleurrijk en levensgroot tafereel waarop de Medici staan afgebeeld in het gezelschap van de groten der aarde. Het motief van deze ogenschijnlijk onschuldige rondleiding? De tegenpartij duidelijk maken op welk niveau de Medici opereerden en tot waar hun tentakels reikten. Voor de Medici was de kapel dus een propagandamiddel om hun machtspositie te versterken, een statussymbool dat de sociale positie van Cosimo in de maatschappij veruitwendigde.

Detail uit Benozzo Gozzoli, *Optocht van de koningen*, fresco in de Cappella dei Magi.

12 San Lorenzo

Piazza di San Lorenzo

Draai op het einde van Via Cavour rechts de hoek om naar Via de' Gori. Na enkele voetstappen zie je de San Lorenzo-basiliek voor je opdoemen.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

San Lorenzo-basiliek, Florence

Dit is de twaalfde stop: San Lorenzo

Deze kerk, Basilica di San Lorenzo, is het centrum van een wijk die in de 15de eeuw gedomineerd werd door de Medici en bevolkt door hun vertrouwelingen. De bouw van de kerk begon in 1419 en in 1421 werd Brunelleschi aangesteld als bouwmeester. Geldproblemen belemmerden echter de voortgang van de werken, waarna de Medici financieel tussenbeide kwamen en zo de feitelijke eigenaren werden van de kerk. Dat is te merken aan de prominente

aanwezigheid van hun embleem in en om de kerk (doorgaans 6, soms 5, 7 of 8 ballen op een goudgele achtergrond). Kijk maar naar de sokkel van het standbeeld op de hoek van het pleintje voor de hoofdingang. De afgebeelde figuur is Giovanni delle Bande Nere, een Medici-condottiere en vader van de eerste hertog van Toscane, Cosimo I de' Medici (1519-1574).

Medici-embleem

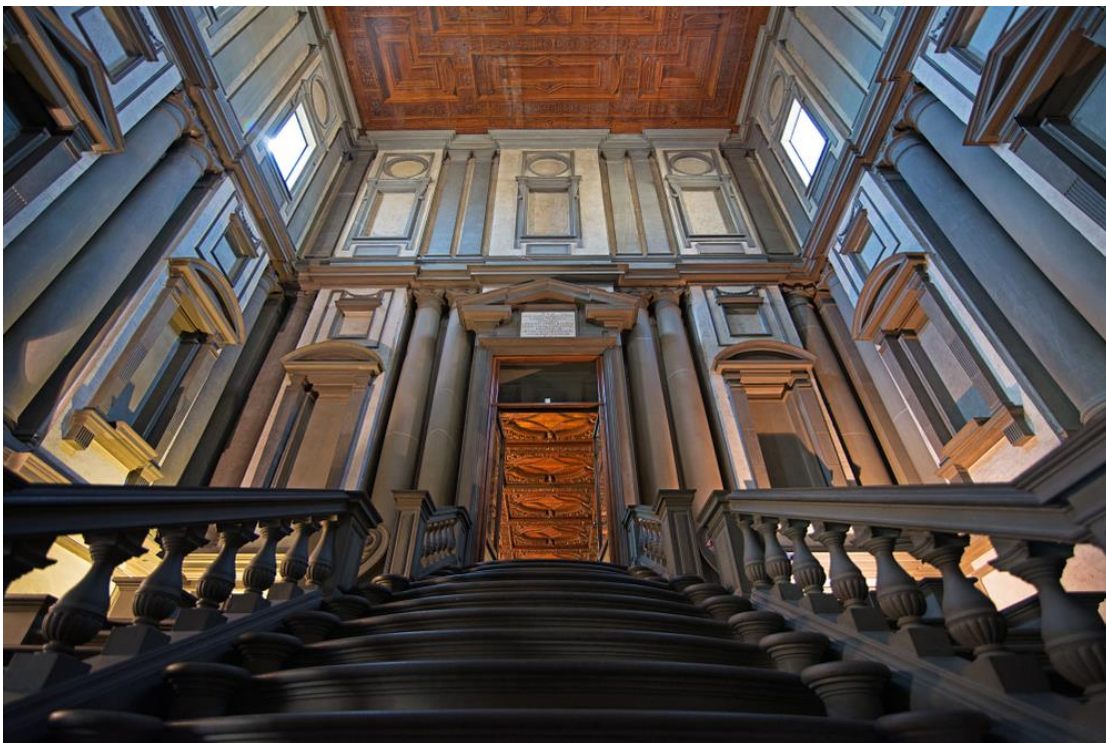
Zoals je merkt is de gevel nooit afgewerkt. De opdracht daarvoor werd in een latere fase aan Michelangelo toevertrouwd, maar door tal van problemen, zoals stakingen van de scheepskapiteins die het marmer naar Florence moesten vervoeren, is de gevel nooit afgewerkt.

Het complex herbergt heel wat cultuurhistorische schatten, voldoende om een hele dag op verkenning uit te gaan. Ga de kerk binnen en geniet van de heldere en harmonisch ingedeelde binnenruimte ontworpen door Brunelleschi, van de Passiekansel van Donatello en van Filippo Lippi's kleurrijke en zwierige Verkondiging. De Sagrestia Vecchia (oude sacristie) is eveneens ontworpen door Brunelleschi en is een mooi voorbeeld van de nieuwe renaissance-architectuur. Het gebouw is horizontaal in twee delen verdeeld. Aan de onderkant zie je vooral rechthoekige vormen, daarboven heerst de cirkel. Alle elementen en verhoudingen zijn precies afgemeten en vormen een

harmonische eenheid. De reliëfs over het leven van Johannes de Doper, de beschermheilige van de stad, zijn van de hand van Donatello.

Michelangelo heeft ook bijgedragen aan dit complex, onder meer door het ontwerp van de Sagrestia Nuova (nieuwe sacristie) in de Cappelle Medicee. Aanvankelijk was het de bedoeling dat hij ook de fresco's en de beeldhouwwerken voor zijn rekening zou nemen, zodat het een van de eerste totaalkunstwerken zou worden. Maar door omstandigheden heeft hij zijn ambitieuze ideeën niet kunnen uitvoeren en hebben andere kunstenaars zijn werk verdergezet. Maar er valt nog steeds werk van de grootmeester te zien, zoals het grafmonument voor Lorenzo de' Medici.

Sinds november 2023 kun je er ook de Stanza Segreta van Michelangelo bezoeken. Dat is een nauwe, ondergrondse kamer met levensgrote wandtekeningen van onder meer Michelangelo. De ruimte werd in 1975 per toeval ontdekt en is na 50 jaar eindelijk open voor het grote publiek.

Vestibule van de Biblioteca Medicea Laurenziana in San Lorenzo

De Biblioteca Medicea Laurenziana is ook ontsproten aan het multidisciplinaire brein van Michelangelo en wordt vaak beschouwd als zijn

voornaamste architecturale prestatie. Het meest spectaculaire onderdeel ervan is de vestibule of ontvangstruimte met de trap in drie delen die naar de harmonieus ingerichte leeszaal leidt.

De nieuwe bibliotheek werd gebouwd om er de rijke verzameling boeken van de Medici in onder te brengen, een hobby van Cosimo die uitgroeide tot een van de grootste collecties boeken in het toenmalige Europa. Tot slot kun je er het mausoleum voor de Medici-hertogen bewonderen, de overdadig versierde Cappella dei Principi. Vasari heeft de plannen getekend in de 16de eeuw, maar de bouw ervan is pas begonnen in de 17de en afgerond in de 19de eeuw.

13 Santa Maria Novella

Piazza di Santa Maria Novella, 18

Neem de straat aan de achterkant van San Lorenzo, Via del Canto dei Nelli, en ga links in de richting van de Arno, langs Piazza di Madonna degli Aldobrandini en door Via del Giglio tot aan Via dei Banchi. Sla rechtsaf en stap door tot Piazza di Santa Maria Novella.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Leon Battista Alberti, voorgevel van de Santa Maria Novella-kerk

Dit is de dertiende stop: Santa Maria Novella.

Santa Maria Novella is het kloostercomplex met bijhorende kerk van de dominicanenmonniken. De kerk vormt de westelijke grens van het oude

Florence, terwijl Santa Croce, de kerk van de franciscanen, het oosten van de stad afbakt.

De afstand tussen beide kerken? Minder dan anderhalve kilometer; in ongeveer 15 à 20 minuten wandel je dus van de ene uithoek van de stad naar de andere. Bovendien hoefde je geen hellingen te overwinnen en was de binnenstad voorzien van voldoende brede straten en piazza's, waardoor de uitwisseling van mensen, goederen, en dus ook ideeën, bijzonder vlot verliep. Ook dat aspect, de lay-out van de stad, droeg bij aan het dynamische, creatieve klimaat dat er in de 15de eeuw heerste.

Maar nu even terug naar Santa Maria Novella. De bouw van de kerk ving aan in 1246 en luidde het begin in van een reeks architecturale ingrepen die Florence een ander gezicht gaven, zoals de Duomo, het Palazzo Vecchio, de Santa Croce-kerk en het Bargello.

Het eerste wat in het oog springt, is uiteraard de magnifieke kerkgevel, volgens velen een van de mooiste op aarde. De werken aan de gevel begonnen in 1350, maar door geldgebrek kon men enkel het onderste gedeelte voltooien.

Honderd jaar lang bleef de gevel in zijn onafgewerkte staat de buurtbewoners en devote kerkgangers irriteren, tot de rijke ondernemer Giovanni Rucellai zich met de zaken kwam moeien. Hij legde de nodige fondsen op tafel en stelde de architect, schrijver en *uomo universale* Leon Battista Alberti aan om de kerk de gevel te schenken die ze verdiende.

Een aantal elementen verwijzen naar Giovanni Rucellai, zoals het opschrift onder de kroonlijst dat begint met IOHANES ORICELLARIUS, gevolgd door een reeks Latijnse afkortingen, te vertalen als: Giovanni Rucellai, zoon van Paolo, het gezegende jaar 1470.

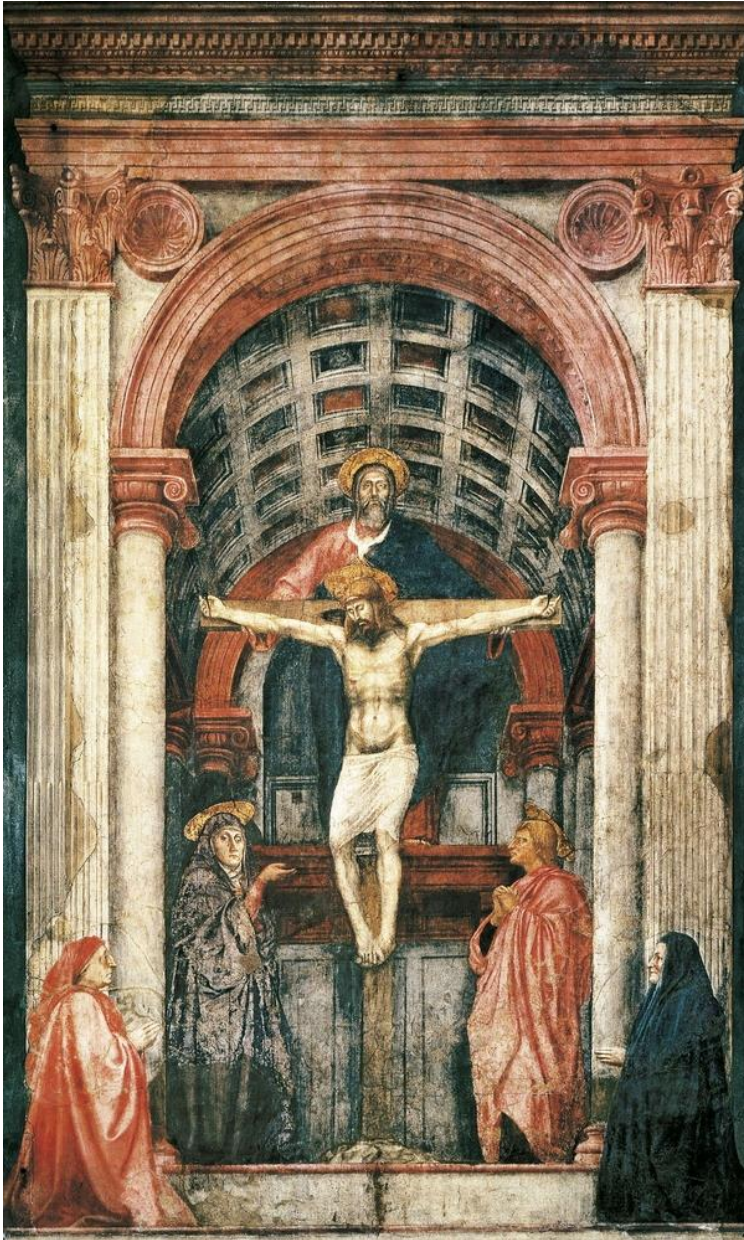
Net onder de sierlijst in het midden zie je een patroon van opbollende zeilen. Dat is een verwijzing naar het wapenschild van de familie Rucellai, een leeuw boven op de golven. Het wapenschild zelf bevindt zich aan de twee uiterste zijden van de sierlijst.

Paolo Uccello, *De zondvloed*, fresco in de kloostertuin van de Santa Maria Novella

Binnen in de kerk valt er ook heel wat moois te ontdekken, zoals de Cappella di Filippo Strozzi met fresco's van Filippino Lippi; de Cappella Maggiore met fresco's van Domenico Ghirlandaio; en het Chiostro Verde (in de kloostertuin) met fresco's van Paolo Uccello. Bovendien bevindt zich in de Cappella Gondi het houten kruisbeeld dat Brunelleschi ontwierp als antwoord op dat van zijn vriend Donatello in de Santa Croce-kerk.

Speciale aandacht verdient de frescoschildering *Trinità* (Heilige Drie-eenheid) van Masaccio, geschilderd tussen 1425 en 1428. Het is een sleutelwerk van onze Westerse kunstgeschiedenis en wordt vandaag beschouwd als het eerste renaissancekunstwerk, onder meer omdat de jonge kunstenaar voor het eerst de wiskundige wetten van het perspectief toepaste in de schilderkunst, een methode die hij hoogstwaarschijnlijk had opgepikt van zijn vriend, de architect Filippo Brunelleschi.

Masaccio, *Heilige Drie-eenheid*, fresco in Santa Maria Novella

Je kent het trucje vast wel: je plaatst een punt op wat de horizon van je tekening hoort te zijn, het verdwijnpunt genoemd, en je laat vervolgens alle denkbeeldige evenwijdige lijnen van huizen, straten, omheiningen in dat punt samenkomen. Op die manier creëer je op een geloofwaardige manier diepte op een plat vlak.

De gevolgen van dit nieuwe technische hulpmiddel waren groot, niet alleen op technisch vlak, maar ook qua compositie en onderwerp. Doordat kunstenaars beter in staat waren diepte af te beelden, werd het voor hen aantrekkelijker om

te experimenteren met weidse landschappen, ingewikkelde gebouwen en grootse ruimtelijke scènes.

Je ziet dat ook in dit fresco. Masaccio maakte optimaal gebruik van de nieuwe mogelijkheden die deze nieuwe methode hem schonk door als decor een kapel te kiezen voorzien van zuilen en een dak, en door van zijn personages massieve, hoekige figuren te maken, net beeldhouwwerken. Zowel de figuren als het decor versterken zo het gevoel van diepgang en volume dat de kunstenaar wilde weergeven. Mogelijk koos de opdrachtgever voor zo'n kapelcompositie omdat het schilderen ervan een stuk goedkoper is dan in de kerk een concessie voor een echte kapel aan te kopen en die vervolgens volledig in te richten.

14 Ognissanti

Borgo Ognissanti, 42

Laat Santa Maria Novella achter je, stap naar de overkant van Piazza Santa Maria Novella en neem de straat links van de arcaden, Piazza degli Ottaviani. Deze straat/plein gaat over in Via dei Fossi. Volg deze straat tot het einde, draai dan naar rechts Borgo Ognissanti in. 200 meter verder op aan de rechterkant bevindt zich Chiesa di San Salvatore in Ognissanti.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

San Salvatore di Ognissanti, Florence

Dit is de veertiende stop: Ognissanti

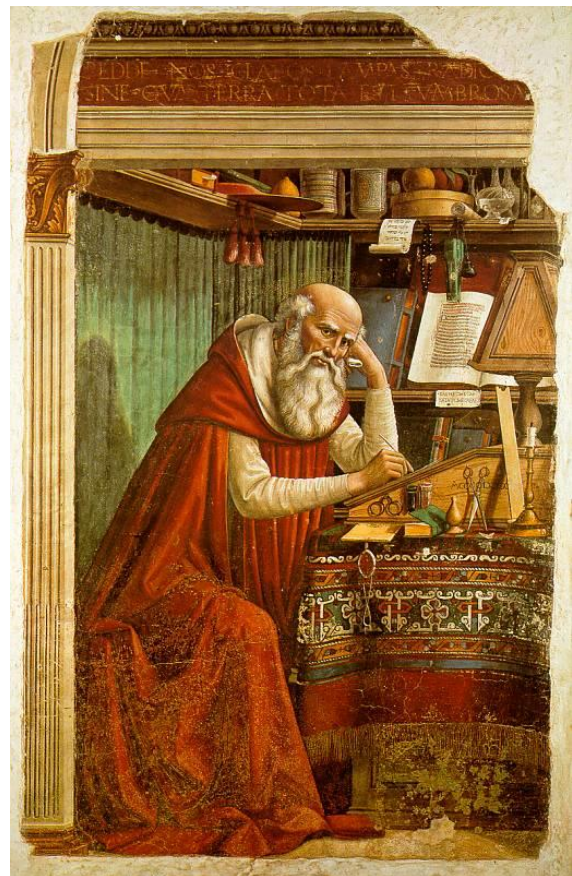
Je staat hier in de Ognissanti-wijk, genoemd naar de Ognissanti of Allerheiligenkerk, opgericht in de jaren 1250, maar in de 17de eeuw volledig herbouwd in barokstijl.

In deze buurt, vooral bevolkt door wolbewerkers, woonden de rijke Vespucci- en hun ietwat bescheidenere Filipepi-buren. Beide families hebben grote bekendheden voortgebracht. Bij de Vespucci was dat de ontdekkingsreiziger Amerigo Vespucci, bij de Filipepi de renaissanceschilder Alessandro di Mariano Filipepi, beter bekend als Botticelli (1445 – 1510). Het woord ‘Botticelli’ betekent tonnetje of vaatje, en zou verwijzen naar zijn oudere en ietwat corpulentere broer Giovanni di Mariano.

De Vespucci onderhielden nauwe contacten met de Filipepi en huurden Botticelli vaak in, zoals voor het fresco *De heilige Augustinus* (1480), rechts in het midden van de kerk. Je herkent de Vespucci als opdrachtgevers aan het wapenschild bovenaan het schilderij.

Botticelli, *De heilige Augustinus*

Domenico Ghirlandaio, *De heilige Hiëronymus*

Foto Botticelli, *De heilige Augustinus* door Sailko,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sandro_botticelli_sant%27agostino_nello_studio_1480_circa_dall%27ex-coro_dei_frati_umiliati_01.jpg, licentie: <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.en>.

Daar recht tegenover zie je een gelijkaardig fresco van Domenico Ghirlandaio, *De heilige Hiëronymus* (1480). Beide fresco's zijn afbeeldingen van heiligen in hun studiekamer en beiden haalden ze de mosterd bij *De heilige Hiëronymus in zijn studeerkamer* van Jan van Eyck dat, zo zegt men, in het bezit was van Lorenzo de' Medici. Let op de verschillen tussen de twee versies. De heilige Hiëronymus kijkt de toeschouwer ontspannen aan, terwijl Augustinus begeistert lijkt door een goddelijke ingeving.

Ghirlandaio heeft in deze kerk verschillende fresco's geschilderd, zoals *Maria der Barmhartigheid* in de Vespucci-kapel. Maria beschermt er onder haar mantel verschillende leden van de Vespucci-familie, onder wie, zeggen sommigen, de jonge Amerigo Vespucci, rechts naast Maria, en Simonetta Vespucci, de jonge onbedekte vrouw met de rode mantel.

Het gerucht gaat dat Simonetta model zou hebben gestaan voor de figuur van Venus in Botticelli's wereldbepaalde *Geboorte van Venus*. Het is mogelijk dat Botticelli zich op haar heeft geïnspireerd, maar ze kan nooit geposeerd hebben voor het schilderij, want ze stierf in 1476 en terwijl Botticelli *De geboorte van Venus* in het midden van de jaren 1480 heeft geschilderd.

Botticelli ligt trouwens ook in deze kerk begraven, in een van de kapellen in de rechterzijbeuk. Volgens de legende zou hij op zijn sterfbed verkondigd hebben dat hij wilde begraven worden aan de voeten van Simonetta, wat de vermoedens voedde dat hun relatie verder reikte dan het puur zakelijke. Waar de precieze graftombe van Simonetta zich bevindt, is niet bekend.

Neem ook een kijkje in de refter van de kerk. Daar bevindt zich een prachtig, ingetogen fresco, *Het laatste avondmaal* van Ghirlandaio. Ook aan dit werk merk je hoe de Florentijnse kunstenaars volop experimenteerden met

perspectieft technieken om een illusie van diepte te creëren. Hier verwerkte Ghirlandaio de architectuur van de refter in het fresco, waardoor je de indruk krijgt dat Jezus en zijn apostelen in het verlengde van de refter dineren en dat je als kijker deel uitmaakt van het gebeuren.

Een groot bewonderaar van Ghirlandaio's Laatste avondmaal was Leonardo da Vinci, die hier zonder twijfel inspiratie haalde voor zijn eigen wereldberoemde *Laatste avondmaal* in Santa Maria delle Grazie in Milaan.

Domenico Ghirlandaio, *Het laatste avondmaal*

Als je de kerk verlaat, zie je aan je rechterhand Palazzo Lenzi opduiken, een van de mooiste renaissancepalazzi in Florence. Het werd gebouwd in 1470 en wordt wel eens het *Palazzo degli enigma* genoemd, het paleis van de enigma's, omdat historici zich al lange tijd het hoofd breken over de identiteit van de architect. Was het Brunelleschi, zoals Vasari beweerde, Michelozzo, of een tot nu toe onbekende Florentijnse architect die nog in de coulissen wacht om ontdekt te worden?

15 Ponte Amerigo Vespucci

Ponte Amerigo Vespucci

Stap Piazza Ognissanti over tot aan de Arno en sla rechtsaf Lungarno Amerigo Vespucci in. Volg de Arno tot aan Ponte Amerigo Vespucci en stap wandel over de brug.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Dit is de vijftiende stop: Ponte Amerigo Vespucci

Toegegeven, Ponte Amerigo Vespucci is niet de meest charmante brug over de Arno, maar het is wel een fijne plek om even uit te rusten en de skyline van de stad te overschouwen. Vanaf de brug is vooral de toren van Palazzo Vecchio duidelijk zichtbaar en wie goed kijkt kan een glimp van de koepel opvangen.

Dat Florence geen stad is van zeelui hoeft niet te verbazen. De stad ligt niet aan zee en beschikte toen niet over een uitgebreide zeevloot zoals Genua of

Venetië. Desalniettemin hebben de Florentijnen een niet onbelangrijke rol gespeeld in de ontdekkingsreizen van de 15de en de 16de eeuw. Een van haar inwoners, Toscanelli, inspireerde Columbus om via de Atlantische Oceaan naar Indië te varen en zo, onbedoeld, Amerika te ontdekken. De Toscaan Giovanni da Verrazzano bezocht als eerste westerling de baai van New York. En de naam van de ontdekkingsreiziger, Amerigo Vespucci, zal waarschijnlijk langer voortleven dan die van om het even welk Florentijns genie, aangezien twee continenten – Zuid- en Noord-Amerika - naar hem werden vernoemd.

Amerigo's voorvaderen, de Vespucci, waren een familie van arme immigranten

uit Peretola, een dorp in de buurt van Florence. De eerste Vespucci die in Florence arriveerden, verdienden hun brood als wijnhandelaars, in die tijd geen hoog aangeschreven beroep. Maar Simone Vespucci, Amerigo's voorvader, sloeg een ander carrièrepad in en werkte zich gestaag op als zijdefabrikant. Simone's nakomelingen werkten verder in diens voetsporen en verbonden zich bovendien aan de juiste politieke familie, de Medici. Met als gevolg dat de Vespucci vanaf 1443 geregeld in de Signoria zetelden en er in 1447 zelfs een van hen gonfaloniere werd, een prestatie die de Vespucci op de

hoogste sociale trede bracht.

De hoogconjunctuur bleef echter niet duren; een eeuw later was Amerigo Vespucci's vader teruggevallen tot het bescheiden niveau van notaris. Maar de

historische banden van de familie met de Medici waren nog steeds intact, waardoor Amerigo de kans kreeg als buitenlandse agent voor hen te werken. Op een van zijn handelsreizen in Sevilla kwam hij in contact met zeelui en besloot toen zelf carrière te maken als ontdekkingsreiziger.

De eerste keer dat hij in Amerika landde, meende hij dat hij in Azië terechtgekomen was, maar tijdens zijn volgende reizen raakte hij ervan overtuigd dat het om een 'mundus novus' ging, een nieuwe wereld. Hij schreef zijn ervaringen en gedachten neer in brieven die wijd gepubliceerd werden dankzij de recent ontwikkelde boekdrukkunst, met als gevolg dat een Duitse cartograaf, Martin Waldseemüller, het nieuw ontdekte continent naar hem vernoemde, Amerigo Vespucci, een nakomeling van arme Florentijnse immigranten.

16 Brancacci-kapel (Santa Maria del Carmine)

Piazza del Carmine, 14

Vervolg je weg over Ponte Amerigo Vespucci, en ga dan door Via Sant'Onofri tot aan Borgo San Frediano. Sla daar linksaf en loop 250 meter verder rechts Piazza del Carmine over tot aan Santa Maria del Carmine.

[Bekijk route in Google Maps.](#)

Dit is de zestiende en laatste stop: Brancacci-kapel

In dit deel van de stad, Oltrarno (of over de Arno), kom je veel minder toeristen tegen en is het veel kalmer dan in de binnenstad. Je kan hier rustig een hele dag vertoeven en daarbij uitgebreid de tijd nemen om de Brancacci-kapel in de karmelietenkerk Santa Maria del Carmine te bezichtigen – een kleurrijke en diepzinnige parel verscholen in de zijkapel van een van de minst opzienbarende kerkgevels in Italië. Maar laat je niet misleiden door de eenvoudige en onafgewerkte buitenkant en ga binnen in wat weleens de Sixtijnse Kapel van de vroegrenaissance wordt genoemd.

Drie Florentijnse kunstenaars hebben aan deze frescocyclus meegewerkt: Masaccio, Masolino en Filippino Lippi. De eerste twee legden de basis, maar lieten de fresco's rond 1427-1428 onvoltooid achter, waarna Filippino Lippi het geheel in 1484-1485 afwerkte.

Het kunsthistorisch belang van deze fresco's zit hem vooral in de vernieuwingen die Masaccio introduceerde en die extra in de verf werden gezet door het verschil in aanpak tussen hem en zijn achttien jaar oudere collega-leermeester Masolino. Vergelijk bijvoorbeeld Masaccio's *Verdrijving uit het paradijs* met het fresco daartegenover, Masolino's *De zondeval*.

Masolino, *De zondeval*

Masaccio, *Verdrijving uit het paradijs*

Masolino, een aanhanger van de toen dominante internationale stijl of internationale gotiek, schilderde elegante, serene figuren die lijken te zijn weggelopen uit een harmonieuze en hoofse fantasiewereld. Masaccio's universum daarentegen was vol menselijke dramatiek en ruimtelijke diepgang. Hij paste als een van de eersten lichte en donkere vlakken toe om zijn figuren meer body en consistentie te geven, een aanpak die sterk verschilde van het vlakke lijnenspel van Masolino. Hij maakte gebruik van het lijnperspectief en natuurlijke lichtinval om de illusie van ruimte en werkelijkheid te vergroten. En om meer diepgang te creëren, verlichtte hij gradueel de kleurtonen van het landschap in de achtergrond.

Gezichtsexpressie, lichtinval, lijnperspectief, kleurwaarden: Masaccio experimenteerde met tal van technieken om de scènes een hoger realiteitsgehalte te geven en een illusie van perspectief te creëren.

Tekenend voor zijn opzet is het bekendste tafereel in de frescocyclus, *Pagamento del tributo* (De cijnspenning), een scène waarin Jezus met zijn apostelen en omstaanders discussieert over de rechtvaardigheid van belastingen. De figuren van Jezus en de apostelen zijn, ondanks de halo boven hun hoofd, geen lichtvoetig dartelende engelen, maar stevig in de aarde gewortelde mensen van vlees en bloed – vissers en handelaars die zich voortbewegen in een landschap dat onmiskenbaar Toscaans is. Wat het realisme nog versterkt, is het feit dat deze scène geschilderd is rond 1427, op een moment dat de Florentijnen een nieuwe veelbesproken belasting, de *catasto*, invoerden. Zo lijkt het alsof Masaccio deze Bijbelscène wou linken aan de Florentijnse actualiteit.

Masaccio, *De cijnspenning*

Masaccio is niet zo heel erg bekend, maar zijn invloed op de westerse schilderkunst kan niet onderschat worden. Alle grote renaissancekunstenaars na hem, Fra Angelico, Filippo Lippi, Piero della Francesca, Botticelli, Da Vinci, Michelangelo en Rafaël, hebben zijn fresco's bestudeerd en zijn danig

beïnvloed geweest door dit vroegrijpe genie dat helaas op zevenentwintigjarige leeftijd en in duistere omstandigheden gestorven is.

Masaccio heeft zichzelf op een van de fresco's afgebeeld. Onder *De cijnspenning* bevindt zich *De opwekking van de zoon van Theophilus en Petrus op zijn troon*, een fresco waaraan zowel Masaccio als Lippi hebben gewerkt. Helemaal rechts voor een openstaande deur staan vier mannen. Degene die naar het publiek kijkt is Masaccio. De man achter hem is Brunelleschi, links van hem staat Leon Battista Alberti en de kleine man rechts van Masaccio, nauwelijks zichtbaar, is Masolino. Het afbeelden van tijdgenoten en van de schilder zelf (die meestal het publiek aankijkt) is nog een van Masaccio's vernieuwingen die met veel enthousiasme werd overgenomen door andere kunstenaars.

En nu? Tijd voor een aperitivo op Piazza Santo Spirito, weg van de toeristische drukte. Verlaat Santa Maria del Carmine en ga rechts Via Santa Monaca in. Op het einde van de straat vervolg je schuin rechts Via Santa'Agostino. Even verder vind je op je linkerkant een groot plein met aan de overkant Basilica di Santo Spirito. Geniet ervan.

[Bekijk in Google Maps](#)

Over Koen De Vos

Koen De Vos studeerde Romaanse filologie (zwaartepunt Italiaans) in Gent en Rome, Italiaanse taal en cultuur in Bologna en Italiaanse renaissancekunst aan Oxford. Hij is de auteur van het in 2019 verschenen [*De geniale stad. Waarom Florence zoveel genieën voortbracht in haar gouden 15de eeuw*](#) (AMBO ANTHOS). Het boek schetst in negen genialiteitbevorderende voorwaarden een beeld van de creatieve dynamiek in Florence, een stad die in de vijftiende eeuw tal van genieën voortbracht, onder wie Leonardo da Vinci, Michelangelo, Machiavelli, Botticelli, Brunelleschi en vele anderen.

Volg Koens blog op www.koendevos.com.

Over *De geniale stad*

Wat de vijftiende eeuw voor Amsterdam is, is de vijftiende eeuw voor Florence. Een uitzonderlijke bloeiperiode die tal van genieën voortbracht als Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafaël, Machiavelli, Botticelli, Brunelleschi, Donatello, Fra Angelico, Lorenzo de' Medici, Amerigo Vespucci en vele anderen.

Deze kunstenaars en geleerden lanceerden de renaissance, ontwikkelden enkele fundamentele innovaties in de kunst en creëerden meesterwerken die over de hele wereld bewonderd worden en een grote invloed hebben uitgeoefend op onze westerse cultuur. Waar kwam die ongeëvenaarde bloei vandaan en hoe is die te verklaren? Hoe is het mogelijk dat een stadje met amper 60.000 inwoners in nauwelijks honderd jaar zoveel geniën voortbracht?

Aan de hand van negen genialiteitbevorderende voorwaarden en verhalen over de ontstaansgeschiedenis van de vele meesterwerken schetst Koen De Vos een beeld van de creatieve dynamiek in het vijftiende-eeuwse Florence. Je ontdekt

wat de stad zo bijzonder maakte en hoe de Florentijnse kunstenaars en denkers de loop van de (kunst)geschiedenis voorgoed hebben richting gegeven.

Meer info over het boek vind je hier: <https://www.koendevos.com/florence-de-geniale-stad>.

www.koendevos.com

Copyright © 2024 Koen De Vos

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Alle intellectuele eigendomsrechten, zoals auteurs- en databankrechten, ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij de auteur Koen De Vos.